

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Vliv realizace aktivit na zmírnění negativních dopadů
výkonu vazby**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Vypracoval:
Bc. Zdeněk Kula

Brno 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vliv realizace aktivit na zmírnění negativních dopadů výkonu vazby“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této diplomové práce.

Elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné.

V ..... dne .....

.....

podpis

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Miloslavu Jůzlovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce

Také bych chtěl poděkovat svým rodičům a své přítelkyni za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při zpracování mé diplomové práce, a které si nesmírně vážím

Bc. Zdeněk Kula

Obsah

Úvod	5
1. Vymezení pojmu výkonu vazby	7
1.1 Historický pohled na zacházení s obviněnými	27
1.2 Současný přístup k obviněným	42
2. Dopady výkonu vazby na osobu obviněného	45
2.1 Negativní dopady na psychiku obviněného	46
2.2 Negativní dopady na sociální status obviněného	56
3. Aktivity realizované ve výkonu vazby	62
3.1 Vymezení aktivit realizovaných ve výkonu vazby	64
3.2 Realizace aktivit ve výkonu vazby	68
4. Výzkum	71
4.1 Stanovení hypotéz	71
4.2 Vyhodnocení výzkumu	72
4.3 Analýza a interpretace výsledků výzkumu	84
4.3 Sociálně-pedagogická východiska	88
Závěr	94
Resumé	96
Anotace	98
Použitá literatura a prameny	99

Úvod

Vězeňství má ve společnosti stanoven nelehký úkol, kterým je institucionálním způsobem zajistit ochranu společnosti před jedinci, kteří ji ohrožují, a to zejména jejich izolací od tzv. řádných občanů a spolupůsobením na výchově.

Instituce Vězeňské služby České republiky (dále jen vězeňské služby), která je pověřena výkonem státní moci v oblasti vězeňství, však stojí neprávem na okraji zájmu společnosti. Vězeňství je něco, o čem víme, že existuje, uvědomujeme si, že plní důležitou společenskou funkci, ale podvědomě v nás vzbuzuje pocit něčeho nechtěného nebo dokonce odpudivého, špatného. Většina lidí věznici nikdy nenavštívila, dokonce ji ani neviděla, a přesto někde hluboko v nás je skryta tichá hrozba vězení, která je člověku vštěpována odmalička.

Pro osoby, které se dostanou do konfliktu s normami společnosti, a hrozba zamřížovaného okna se pro ně stane realitou, by mělo být prostředí věznice především prostředím resocializace. Vězeňská služba by jim tedy měla pomoci s jejich návratem do života ve většinové společnosti. Skutečnost, která je samozřejmá pro výkon trestu odnětí svobody, se však pouze okrajově týká výkonu vazby. Tato oblast je v penitenciárním prostředí velmi specifická a vlastně se vymyká základní orientaci vězeňské služby. Resocializace zde totiž ustupuje do pozadí.

Tato práce je zaměřena právě na oblast výkonu vazby a to především na osobu obviněného, na negativní dopady, které jsou s výkonem vazby spojeny a možnosti vězeňské služby, jak těmto dopadům předcházet, případně je eliminovat.

Výkon vazby v České republice prošel mnoha etapami. Přístup k obviněným odrážel především ekonomický a kulturní vývoj společnosti a jeho přístup k právu. Podmínky, které vytváří v prostředí výkonu vazby pro obviněné vězeňská služba, jsou i v současnosti provázány celou řadou problémů, se kterými je nutno se vypořádat. Tato diplomová práce je zaměřena na úzkou oblast výkonu vazby. Jedná se o volnočasové aktivity, které vězeňská služba nabízí obviněným.

Tyto aktivity slouží především jako vyplnění volného času obviněných, ale svoji roli hrají také jako důležitá složka, která by měla obviněným pomoci při překonání negativních dopadů výkonu vazby a poskytovat možnost pedagogického působení, které je v podmínkách výkonu vazby velmi omezené.

Cílem práce je ověřit zda tyto aktivity pomáhají obviněným překonávat subjektivně prožívané negativní dopady výkonu vazby a především najít rezervy v současném přístupu k obviněným, a vymezit možná sociálně pedagogická východiska, která by mohla pomoci současný stav výkonu vazby zlepšit.

1. Vymezení pojmu výkonu vazby

Vazba je jedním ze zajišťovacích opatření soudu, jehož účelem je, ve vymezených případech, zabránit obviněnému v předpokládaném maření trestního stíhání, eventuelně v pokračování trestné činnosti. Uvalit vazbu může pouze soud, na návrh státního zástupce, trestně odpovědné osobě, která je důvodně podezřelá ze spáchání trestného činu a splňuje zákonem stanovené podmínky.¹

Právní rámec vazby je, vyjma ústavní roviny, dán zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“). Zde jsou přesně stanoveny důvody vazby, na jejichž základě se vazby dělí na tři kategorie:

Útěková vazba:

Existuje důvodná obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat, aby se tak trestnímu stíhání nebo trestu vyhnul.

Koluzní vazba:

Existuje důvodná obava, že obviněný bude působit na dosud nevyslechnuté svědky nebo spoluobviněné nebo jinak mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání.

Předstižná vazba:

Existuje důvodné podezření, že obviněný bude opakovat trestnou činnost, pro níž je stíhán, nebo dokoná trestný čin, o než se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo jím hrozil.²

Kromě těchto obecných důvodů konstruuje trestní řád i speciální vazební důvody, které v sobě vždy zahrnují mezinárodní prvek. Jedná se o:

---

¹ NETÍK, K., et al. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998. 19 s.

² § 67 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

- a) předběžnou vazbu ve vydávacím řízení, vydávací vazbu a vazbu ve zkráceném vydávacím řízení,³
- b) předběžnou vazbu, předávací vazbu a vazbu ve zkráceném předávacím řízení na základě evropského zatýkacího rozkazu,⁴
- c) vazbu v souvislosti s průvozem osoby pro účely předání nebo řízení v cizině.⁵

S výkonem vazby úzce souvisí také další právní předpisy:

- zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- prováděcí vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších předpisů
- interní předpisy Vězeňské služby české republiky

Význam pro formování podmínek výkonu vazby je třeba přičíst i Evropským vězeňským pravidlům⁶ a standardům Evropského Výboru pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání při Radě Evropy.

V případě výkonu vazby je primárním penitenciárním úkolem, aby se vyšetřovaná osoba zdržovala na vymezeném místě (to je ve vazební věznici nebo v oddělení pro výkon vazby ve věznici)⁷ a nepřicházela do styku se spoluobviněnými případně svědky. Obviněný by měl být ve vazbě podroben pouze těm omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby, nesmí být ponižována jeho lidská důstojnost a také nesmí být podrobován fyzickému ani psychickému nátlaku.⁸ Ostrahu obviněných a další úkoly vyplývající z výkonu vazby zajišťuje Vězeňská služba České republiky (dále jen „vězeňská služba“).⁹

---

³ § 396 – 398 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁴ § 410,411 a 413 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁵ § 422 odst. 3., 423 odst. 3 a 424 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁶ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2006)2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

⁷ § 4 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁸ § 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁹ § 3 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Tento úkol se svojí povahou výrazně vymyká její základní orientaci, jelikož vězeňská služba je ve své podstatě zaměřena spíše na výkon trestu odnětí svobody, jehož účelem je nejen segregace odsouzeného, ale především snaha o jeho resocializaci. Tedy podpora takových dovedností a postojů, které mu pomohou k návratu do společnosti a po propuštění mu pomohou vést život v souladu se zákonem.¹⁰ V případě výkonu vazby jednoznačně převládá složka ostrahy nad složkami ostatními, navíc je zde oproti výkonu trestu velmi zásadní rozdíl. V případě výkonu vazby totiž jednáme s obviněným, tedy jedincem, kterému dosud nebyla pravomocným odsuzujícím rozsudkem vyslovena vina. Z pohledu legislativy, tedy člověkem nevinným.¹¹ Na základě tohoto základního specifika je výkon vazby upraven zvláštním zákonem, jehož základním účelem je upravit podmínky výkonu vazby v trestním řízení, tedy zejména stanovit práva a povinnosti osob ve vazbě, postavení zaměstnanců vězeňské služby a dalších osob při výkonu vazby, a upravit dozor nad tímto výkonem.¹²

---

¹⁰ § 2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

¹¹ § 2 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹² § 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

1.1 Historický pohled na zacházení s obviněnými

Vývoj vězeňství, jeho celková kulturní úroveň a materiální podmínky, jsou odrazem vývoje, kulturní a ekonomické úrovně celé společnosti. Způsob zacházení s pachateli trestných činů vyjadřuje velmi zřetelně i vztah společnosti (státu) k jedinci a postoj k občanským právům svobodám.¹³

Historie českého vězeňství má dlouhé kořeny, sahající až do raného středověku. Podmínky a způsob zacházení s vězni se vyvíjel zároveň s úrovní společnosti a především s jejím právním řádem a systémem soudnictví.

Vznik a vývoj vězeňství na našem území úzce souvisí se vznikem a vývojem státu, práva a soudnictví na území Čech, Moravy a Slezska, ke kterému dochází po sjednocení českých kmenů v 10. století za vlády Přemyslovců.¹⁴ K řízení Českého státu byly postupně vytvářeny potřebné státní a církevní instituce. Převládalo zvykové právo obohacené o byzantskou právní normu.¹⁵ Po roce 1212 se české země začínají dostávat pod vliv západoevropského latinského práva.¹⁶ Zejména český král Přemysl Otakar II. vytvářel podmínky pro rozvoj měst. Na základě toho vzniká systém středověkého soudnictví, opírající se o vrchnostenské, církevní a městské soudy.

Postavení obviněných při soudním řízení bylo velice svízelné. Východiskem řízení byla *presumpce viny*. Obžalovaný byl totiž považován za vinného, dokud se mu nepodařilo prokázat svou nevinu. V důkazním řízení pak klíčovou úlohu měly *ordály* tzv. boží soudy (*iudicium dei*), tedy iracionální důkazy, kterými strany, za použití přírodních sil, s odvoláním na síly nadpřirozené (v křesťanské éře na Boha), dokazovaly pravdivost svého tvrzení.¹⁷

---

¹³ NETÍK, K., et al. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998.

¹⁴ TŮMOVÁ, V. Reformy v zacházení s věznými osobami v Českých věznicích. bakalářská práce, Pardubice, 2009. s. 6

¹⁵ Jedná se o zákon *sudnyj ljudem*, který k nám pronikl v 9. století v souvislosti s křesťanskou misí byzantských věrozvěstů Konstantina a Metoděje.

¹⁶ V tomto roce obdržel český kníže Přemysl Otakar I. na základě Zlaté buly sicilské, od římského císaře Fridricha II. dědičný královský titul. Vývoj práva a tedy i vězeňství v českých zemích je od této doby úzce spojen s vývojem v západní Evropě. [in:www.wikipedia.org]

¹⁷ MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, 52-53 s. ISBN 80-85903-01-6.

Počátkem 13. století byl budován systém župních hradů, které sloužily k obraně, státní správě, ale také k soudnictví. V nich byly zřizovány i prostory pro věznění. Vnik a rozvoj měst v 2. polovině 13. století měl za následek i vznik obdobných vězení ve sklepních prostorách městských radnic. Až do této doby slouží vězení především jako prostředek k zabránění útěku pachatele před vynesením rozsudku, má tedy spíše charakter vazby. První náznaky uvěznění jako vhodného trestu pro delikventy se v západní Evropě objevují až v 16. století. Existenci uvěznění jako formu trestu v Českých zemích dokládají např. městská práva Koldínova z roku 1579. V této době již tento trest dosahoval velmi rozšířené podoby.¹⁸

Systém vězení v této době nebyl jednotný, např. podle právního účelu můžeme ve středověkém státě rozlišit trojí druh vězení:

Vězení pro dluhy:

Byl uvězněn dlužník, od něhož nebylo možno jiným způsobem vymoci splnění proto, aby ho strážně vazby donutily vyvinout vlastní iniciativu, jak by se toho zhostil a použil k tomu všech, soudu třeba skrytých, možností.

Zajišťovací vazba:

Vězení sloužilo k zabezpečení obžalovaného v řízení, ať už civilním nebo trestním, pro rozsudek a následující exekuci, které by se mohl vyhnout útekem.

Vězení z trestu:

Plnilo klasickou segregaci a sankční funkci.

Přestože byl tento trojí rozdílný účel věznění ve starém českém soudnictví jasně chápán, nemělo to reálný vliv na nějakou fyzickou diferenciaci věznic, protože jak dlužníci, tak vyšetřovanci i trestanci byli vězněni v jednom a tomtéž vězení. Rozdílný právní důvod vazby se projevoval nanejvýš v některých podružných otázkách jejich vězeňského režimu, aniž by měl větší význam pro celkové pojetí výkonu vazby.¹⁹

Až do doby institucionalizované podoby vězeňství (2. polovina 19. století) fungovalo na našem území několik typů vězeňských zařízení:

---

¹⁸ KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudívalo). Praha: Orbis, 1967, 11-003-67.

¹⁹ Tamtéž, s. 397-370

Zeměpanské vězení:

Plnilo účel vazby pro zeměpanský soud, kterému předsedal příslušný územní vládce, podle potřeby sloužilo též jako zajišťovací a trestní vazba pro osoby šlechtického původu. Chod vězení zajišťovala vyčleněná část vojenské posádky hradu. Věznění zde byli poddaní i osoby šlechtického původu. Jako ubytovací prostory sloužily většinou kobky nebo sklepení. Hygiena nebyla zajištěna vůbec, oděv měli vězni vlastní (výměna nebyla povolena), k jídlu byl pouze chléb a voda. Jako kázeňských a donucovacích prostředků bylo používáno přikování ke zdi nebo kláda.

Vězni šlechtického původu měli podmínky ve vazbě podstatně snesitelnější. Jejich kobky byly prosvětlené, zařízené jednoduchým nábytkem. Bylo jim umožněno pravidelné mytí, měli kvalitnější jídlo a zajištěnou zdravotní péči.

Církevní vězení:

Plnilo účel vazby pro církevní soud v působnosti příslušného biskupa katolické církve, do jehož jurisdikce církevní osoby náležely.²⁰ Církevní právo bylo tvořeno nebo vyhlášováno církevními institucemi a platilo jak uvnitř církve, tak i vůči laikům. Postupem doby, v souvislosti s růstem autority církve, bylo toto právo uznáno světskou mocí, a jeho dodržování, bylo zajištěno nejen církevní morálkou a celým systémem církevních trestů, ale i autoritou světské moci – feudálního státu.²¹ Zacházení s vězni bylo tedy podobné jako v zeměpanských vězeních.

S církevním vězením jsou spojeny i tzv. čarodějnické procesy.²² V těchto případech byli vězni (většinou staré ženy) systematicky mučeni, a ve vězeňských kobkách bez minimálního hygienického zázemí a většinou i bez potravy vlastně jen čekali na smrt na hranici.

---

²⁰ Soudní pravomoc nad kněžstvem a řeholníky (tzv. „privilegium fori“) byla církvi přiznána pražským konkordátem, uzavřeným roku 1221 mezi panovníkem a církví. Tato církevní pravomoc zanikla až roku 1781 z důvodů reformy Josefa II.

²¹ MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, 41 s. ISBN 80-85903-01-6

²² Protičarodějnická psychóza, která zachvátila Evropu koncem 15. století, byla opřena o bulu papeže Inocence VIII. *Summis desiderantes affectibus* z 5. prosince 1484, která přikazovala potírat čarodějnictví. Jak proti čarodějnicím neúčelněji postupovat, osvětlili r. 1487 Jakub Spranger a Jindřich Institoris v proslulém díle *Maleus Maleficarum*, které se během následujících let dočkalo 14. vydání. [RÝŠ, G. Inkvizice. Praha: Mladá fronta, 2004, 73 s. ISBN 80-2041089-9]

Stavovské vězení:

Plnilo účel vazby pro zemský stavovský soud, kterému předsedal král spolu s dalšími významnými příslušníky panského stavu. Zrušen byl až v roce 1850 v rámci reformy Habsburské monarchie. Věznění byli šlechtici ve vyšetřovací, zajišťovací či trestní vazbě, později i nešlechtičtí majitelé velkostatků a osoby nešlechtického původu v odvolacím řízení.

Podmínky v tomto vězení byly přímo úměrné původu vězněných osob. Cely byly vybaveny nábytkem, vězni měli nárok na kvalitní jídlo a lékařskou péči. Hygiena byla zajišťována pravidelným mytím s možností výměny šatstva. Kázeňské a donucovací prostředky nebyly zpravidla používány.

Vrchnostenské vězení:

Plnilo účel vazby pro vrchnostenský soud, jemuž předsedali šlechtičtí majitelé panství. Zároveň sloužilo k zajišťovací a trestní vazbě. Věznění byli poddaní v rámci jednotlivých panství a velkostatků.

Až do roku 1803 zde nebyla nařizována diferenciaci vězňů, později byli oddělováni muži od žen. Způsob zacházení byl podobný jako v zeměpanských vězeních. Jako donucovací prostředky sloužily okovy, kláda a pranýř.

Městské vězení:

Plnilo účel vazby pro městský soud s tzv. hrdelním právem. Vězni pocházeli z řad měšťanů a poddaných z okolních panství a statků, jejichž vrchnost neměla hrdelní právo, nebo osoby neusedlé (tuláci). Vězení sloužilo k vyšetřovací i zajišťovací vazbě.

Diferenciaci vězňů spočívala v rozdílném zacházení s vězněnými dlužníky od zacházení s vězněnými zločinci, odlišný přístup byl také k zámožným měšťanům.²³

---

²³ Městská vězení byla diferenciována podle zámožnosti a společenského postavení jednotlivých vězňů. Proto vězení ve městech nebylo vždy ani místně koncentrováno, ale různé jeho oddíly byly roztroušeny v rozličných částech města. Pro zámožné měšťany bývalo lehké vězení zvané „přednice“, na radnici nebo v městské věži. Uvězněný měšťan se zde mohl stýkat se sobě rovnými, měl k dispozici stůl, kamna a jídla a ložních potřeb si mohl z domova přinést kolik chtěl. Pro obyčejné lidi bývalo vězení horší, tzv. „šatlava“ nebo „zadnice“, kde byl tužší režim, a kde byly také různé nástroje sloužící ke zotřetí vazby. Byla tam zima, polotma a smíšená společnost. Konečně pro obzvlášť nebezpečné nebo zvláště odporné vězně bylo vězení nejtěžší, umístěné většinou pod zemí, ve sklepech nebo v domku biřicově blízko městských hradeb. Vězňové sem byli spouštěni na laně pomocí kladky. [KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudivalo). Praha: Orbis, 1967, 373 - 374 s. 11-003-67]

Potravu si vězni obstarávali z vlastních zdrojů. Do vězení se však často dostávali nemajetní lidé, kteří neměli žádné zdroje. Aby byla pro vězně zajištěna alespoň minimální výživa, nezbývalo než vodit je v řetězech a poutech na žebroty po městě, nebo jim umožnit určitý výdělek ruční prací nebo jiným podobným způsobem.²⁴

Od konce 17. století a především ve století 18. začíná v západní Evropě panovat názor, že vězeňství by nemělo být tak kruté, a že by se s vězni mělo zacházet lépe.²⁵ Počátky této humanizaci u nás začaly pomalu nabývat reálných podob za vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. V roce 1768 byl vydán významný zákoník pod latinským názvem „*Constitutio Criminalis Theresiana*“ (Útrpné a hrdelní právo Marie Terezie), který snižoval počet ukládaných trestů smrti a upravil podmínky použití mučení.²⁶ To bylo nakonec roku 1776 zrušeno úplně.

Zásadní proměny v trestním procesu přineslo až zákonodárství *Josefínské*. Vychází ze zásad inkvizičního procesu, řízení před soudem je tajné a písemné, rozhodují jen kvalifikovaní soudci. Nový zákoník nezná již torturu, ale při zřejmém zapírání obžalovaných ukládá tělesné tresty za neposlušnost soudu.²⁷

Vedle svých předností však měl zákoník i řadu vážných nedostatků. Ty spočívaly především v příliš krutých trestech tělesných, tj. v bití holí, vypalování potupných znamení. Podmínky pro výkon vazby se díky nejednotnosti soudního a vězeňského systému také výrazným způsobem neměnily.²⁸

²⁴ KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudívalo). Praha: Orbis, 1967, 11-003-67.

MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, ISBN 80-85903-01-6.

VONDRUŠKA, V. Katovny a mučírny. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, ISBN 80-205-0321-8.

JAHODOVÁ, M. Věznice a vězeňský systém v Českých zemích a v Brně od 80. let do prvního desetiletí 20. století. diplomová práce, Brno, 2006.

TŮMOVÁ, V. Reformy v zacházení s vězněnými osobami v Českých věznicích. bakalářská práce, Pardubice, 2009.

²⁵ V druhé polovině 18. století začalo docházet k přeliplování vězení, což vedlo k silnému zhoršení životních podmínek vězňů. Proti tomuto stavu se sice ozývají hlasy volající po reformě, ale k řešení dochází až po vydání díla anglického humanisty Johna Howarda „*State of Prison in England and Wales...*“ v roce 1777. Tato kniha se setkala s velkou odezvou a vyvolala protest proti strašlivému stavu vězení. Zároveň vzbudila silný zájem o nové koncepce vězení.[NETOPIK K. (eds.), Nápravně výchovná činnost a metodika práce s odsouzenými III. díl, Praha: SNV, 1985, s. 4]

²⁶ Skutečný průběh mučení nebyl dlouho v právu regulován, a závisel pouze na uznání soudce, nebo jiného funkcionáře, který výslech řídil. Způsob mučení mohl být velmi rozmanitý, a často se při něm projevovala velká vynalézavost. Až v trestním kodexu Marie Terezie, byly stanoveny jednotlivé stupně tortury. Ty byly nejen přesně popsány, ale k zákoníku byly připojeny i technické nákresy jednotlivých mučících nástrojů v patřičných rozměrech a zároveň i nákresy způsobu jejich použití. Mučit jiným způsobem než bylo v zákoníku stanoveno, nebylo povoleno.[KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudívalo). Praha: Orbis, 1967, 339 – 340 s. 11-003-67]

²⁷ MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, 148 s. ISBN 80-85903-01-6.

²⁸ MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, 158 s. ISBN 80-85903-01-6.

Vězení Habsburské monarchie (1850 – 1918)

V roce 1850 dochází na území Habsburské monarchie včetně Čech, Moravy a Slezska k zestátnění soudnictví a vězenství. Až do této doby podléhala větší část věznic vrchnostem. V důsledku postupného zestátnění se otevřel prostor pro zahájení reformy vězeňství. V druhé polovině 19. století se tak rozvíjí vzdělávání vězňů a zlepšují se celkové podmínky ve věznicích.²⁹

V roce 1852 byl vydán císařský patent č. 117, „o zločinech, přečinech a přestupcích“, který byl na našem území využíván jako trestní zákoník téměř 100 let. Vězni již nebyli na celách spoutáni, poutacích prostředků se používalo pouze při jejich transportu nebo krátkodobě, v případě pokusu o útěk nebo při násilném jednání. Vězenství bylo zcela zestátněno a dochází k budování sítě vězeňských zařízení.³⁰

V této době začínají do českého vězeňství pronikat reformní snahy o nápravu vězněných osob, a to zejména skrze duchovní. Předním představitelem těchto reforem na našem území byl vězeňský kaplan **František Josef Řezáč** (1819 – 1879), který působil ve Svatováclavské trestnici, kde jako první na našem území začal vzdělávat vězně. Publikoval celou řadu odborných knih určených k výchově jak školské tak především vězeňské populace. V roce 1852 vydává spis: „*Vězenství v posavadních způsobech svých s návrhem o zdárnější trestání a polepšování zločinců*“. Tato publikace se stala základním spisem českého humanizovaného vězeňství. Byl zde poprvé vysloven požadavek na využití možností pedagogiky a dalších rozvíjejících se vědních oborů k převýchově vězňů, včetně humánnějšího zacházení s nimi.

Habsburské trestní zákoníky již jasně rozlišují zajišťovací vazbu od věznění pro ostatní důvody. Varují především vězeňské orgány, aby se již v zajišťovací vazbě nesnažily anticipovat trest, protože by následkem tvrdosti vazby mohlo dojít u vyšetřovaného k duševnímu otupění a bylo by mu tak milejší zemřít než snášet další vězení.³¹

²⁹ KÝR, A. Historie českého vězeňství. In www.vscr.cz

³⁰ TŮMOVÁ, V. Reformy v zacházení s vězněnými osobami v Českých věznicích. bakalářská práce, Pardubice, 2009, s. 10

³¹ KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudovalo). Praha: Orbis, 1967, 378 s. 11-003-67.

Podmínky ve vazbě 19. století se podstatně změnilly. Začalo se dbát na diferenciaci vězňů, na možnost ovlivňování trestního řízení ze strany obviněných, a zlepšily se i materiální podmínky ve věznicích. Obviněný měl být držen v samovazbě, a pokud toto nebylo možné, bylo alespoň zamezeno jeho styku se spolupachateli. Povinností soudu byl dohled nad vězeňskými zařízeními. Obviněný měl nárok na řádnou výživu a přiměřené šatstvo, cely se měly čistit a v zimních obdobích vytápět.³²

Vězení v období první republiky (1918 - 1938)

Po vzniku samostatné Československé republiky v roce 1918 pokračovalo vězeňství a justice v zaběhlém systému rakouské monarchie. Základní legislativní úprava, organizace a správa vězeňství byla postupně novelizována, snaha rovněž byla o navázání na vězeňské tradice a reformní kroky, které se utvářely již v období Rakousko-Uherské monarchie. Na činnosti vězeňství se významným způsobem podíleli učitelé, duchovní, lékaři a členové některých církevních řádů. Vězeňství se začíná dostávat do popředí veřejného zájmu.³³

Vězni ve vyšetřovací vazbě byli ubytováni odděleně, pokud se jednalo o spolupachatele, dále od vězňů v zajišťovací a exekuční vazbě, ostatních vězňů a trestanců. Mladí obvinění ve věku 14 – 21 let byli ubytováni vždy jednotlivě. Všem vyšetřovancům byly ponechány osobní věci, s výjimkou předmětů, které by mohly být použity k maření účelu výkonu vazby, pokusu o útěk nebo ublížení na zdraví. Povoleno bylo také vlastní prádlo a oděv, ale k pokrytí hlavy museli obvinění nosit vězeňskou čepici (od roku 1929 byla nahrazena červenou páskou na levém rukávu).

Celodenní stravu si vězni mohli opatřovat vlastním nákladem mimo věznici. Osobní hygiena byla zajištěna denním mytím na cele, koupelí nohou minimálně jednou týdně a koupelí celého těla nejméně jednou za měsíc. Pohyb vyšetřovanců na čerstvém vzduchu byl zajišťován jednogodinovou vycházkou v pracovních dnech

³² KLABOUCH, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudovalo). Praha: Orbis, 1967, 378 s. 11-003-67.

³³ V roce 1930 byla dokonce vydána publikace: „Vězeňství v Československé republice“, která byla běžně dostupná a každý se jejím prostřednictvím mohl seznámit se systémem československého vězeňství a s jednotlivými trestními ústavami z hlediska početnosti a složení vězňů, vězeňského personálu, zacházení s vězni a kontroly vězeňství. [KÝR A. *Historie Českého vězeňství*. In www.vscr.cz]

a dvouhodinovou vycházkou o nedělích a svátcích. V případě onemocnění mohl být k obviněnému povolán i jiných než vězeňský lékař. Odesílání dopisů příbuzným a přijímání jejich korespondence bylo dovoleno kdykoliv na základě souhlasu vyšetřujícího soudce. K ochraně svých práv mohli vyšetřovanci podávat stížnosti a prosby vyšetřujícímu soudci.³⁴

Období protektorátní diktatury (1938 - 1945)

V roce 1939 obsazují československé území vojska Německého státu. Následná okupace vedla k rozbití Československé republiky a byl vytvořen tzv. Protektorát Čechy a Morava. Výkonná moc podléhala německé okupační správě, reprezentované říšským protektorem. Tehdejší formální vláda v čele s prezidentem Emilem Háchou neměla podstatný vliv na činnost správních, policejních a soudních úřadů na území Protektorátu.³⁵

Vězeňská zařízení, tedy soudní věznice a trestnice, byly využívány pro potřeby německé justice a hlavně tajné státní policie Gestapa, jež mělo za úkol vyšetřovat trestné činy proti Velkoněmecké říši.³⁶ Pod jejich pravomoc tedy spadali i čeští občané.

Věznice byly rozděleny na německou a protektorátní část. Vězni v protektorátní části byli vyšetřováni protektorátními soudy, zpravidla za kriminální činnost. Pokud se jednalo o trestnou činnost proti Velkoněmecké říši, byli pachatelé vyšetřováni gestapem a souzeni nacistickými soudy.³⁷

---

³⁴ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009

³⁵ TŮMOVÁ, V. Reformy v zacházení s vězňnými osobami v Českých věznicích. bakalářská práce, Pardubice, 2009, s. 13

³⁶ V roce 1941 byla říšským polním maršálem Vilhelmem Keitelem tajná směrnice č. 165/41 Nacht und Nebel (noc a mlha), který mimo jiné upravoval zacházení s vězni obviněnými z trestných činů proti Říši. O tom jak takové zacházení mělo vypadat je jasně uvedeno ve směrnících k tomuto rozkazu: „...Je dlouho uváženou vůlí vůdce, aby při útocích proti Říši nebo okupační moci v obsazených územích byli pachatelé postiženi jinými opatřeními než dosud. Vůdce je toho názoru, že při takových činech se posuzují tresty na svobodě i doživotní tresty v káznici jako příznaky slabosti. Účinného a trvalého zastrášení lze dosáhnout pouze trestem smrti nebo opatřeními, která osud pachatelův ponechávají v nejistotě u jeho rodinných příslušníků a obyvatelstva. K tomuto účelu slouží přesun do Německa...“ Vězeň tedy napřed zmizel rodině, ale nezmizel nacistům. Právě naopak. Pokud nebyl rovnou zastřelen, stal se otrokem, číslem pracujícím v německých továrnách nebo vězňným v koncentračních táborech. [KRAUS, O., KULKA, E. Noc a mlha. Praha: Naše vojsko, 1958, 13 s. D-58 4163]

³⁷ KÝR A. Historie Českého vězeňství. In www.vscr.cz

Život v protektorátních věznicích se řídil *Domácím řádem pro věznice krajských a trestních soudů*, vydaným ministerstvem spravedlnosti v roce 1936. I ve ztížených podmínkách, které nastaly v Protektorátu Čechy a Morava v důsledku nacistické okupace, vyvíjel český personál věznice úsilí o zachování tradičních způsobů zacházení s vězni.

Na základě výnosu ministra spravedlnosti z roku 1941 bylo možno zaměstnávat i obviněné. Vězni byli přednostně vysíláni na práci mimo věznici pro potřeby okupačních sil. Činnost duchovní správy nebyla přerušena, nadále byly vykonávány bohoslužby (katolické a evangelické) a prováděna výuka náboženství a mravouka. Vzdělání zajišťovala škola pouze v rozsahu 6 hodin týdně. K rozšiřování znalostí byla každému vězni zapůjčena jedna kniha týdně podle jeho vlastního výběru (jako závadná díla byla vyřazena všechna díla českých spisovatelů a německé knihy, pokud nacistům nevyhovovaly).³⁸

Činnost v německých policejních nebo soudních věznicích byla stanovena podle nacistických předpisů a požadavků dozorcího personálu. Budiček byl vyhlášen již před pátou hodinou ranní. Po budičku následovalo hlášení nemocných na ošetřovnu.³⁹ Ranní hygiena se uskutečňovala mytím v klosetu na cele. K snídani byla náhražková káva bez cukru a chléb. Po, většinou celodenních, výsleších gestapem a po ukončení kontroly přítomnosti na celách, byla bez přesnějšího časového vymezení vyhlášena večeřka.⁴⁰ Zatímco protektorátním vězňům byla přiznána práva a ukládány přiměřené povinnosti, v nacistických věznicích byla všem vězňům jejich práva upírána a vynucováno plnění celé řady povinností pod hrozbou krutých kázeňských a soudních trestů.⁴¹ Obecně nedostatečné bylo též vstrojování vězňů, hygienické a zdravotní podmínky. Vyskytovala se četná úmrtí v důsledku brutálního zacházení vyšetřovatelů a dozorců, onemocnění a sebevražd.⁴²

³⁸ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 27

³⁹ Na dotaz dozorce „Gesund?“ (Zdráv?) se měli obvinění hlásit. Většinou se nikdo nehlásil, protože nacisté dělili vězně na zdravé a mrtvé. [KRAUS, O., KULKA, E. Noc a mlha. Praha: Naše vojsko, 1958, 32 s. D-58 4163]

⁴⁰ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 28

⁴¹ Zpravidla byly používány následující tělesné tresty: snížení celodenní stravy na kávu a chléb s výdejem jednoho teplého jídla každý třetí den (až na 14 dní), stání na chodbě beze spánku (až na 3 dny), osvětlení cely v noční době spojené s častým buzením, odnětí povolených výhod (balíčků a dopisů) až na dva měsíce. [KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 30]

⁴² tamtéž, str. 29 - 32

Obnova československého vězeňství (1945 – 1952)

Po vypuknutí pražského povstání a následném konci druhé světové války došlo k živelnému zatýkání válečných zločinců, kolaborantů a zrádců.⁴³ Umístování byli do vyšetřovací vazby pro trestní řízení, kterého se ujaly mimořádné lidové soudy, zřízené na základě dekretu prezidenta republiky.⁴⁴ Bezprostředně po osvobození od nacistické okupace rozhodovaly o umístění do vězeňských zařízení revoluční národní výbory. Teprve koncem roku 1945 se řízení a správa soudních věznic a trestních ústavů vrátila do kompetence ministerstva spravedlnosti. Další vězeňská zařízení, včetně internačních, sběrných a pracovních táborů k soustředování německého obyvatelstva určeného k odsunu byla v působnosti ministerstva vnitra a ministerstva národní obrany.⁴⁵ Sbor uniformované vězeňské stráže byl potvrzen na základě dekretu prezidenta republiky,⁴⁶ ale všichni zaměstnanci byli podrobeni přezkoumání u očistné komise.⁴⁷

Zacházení s vězňenými osobami bylo i nadále upraveno *Domácím řádem pro věznice krajských soudů* z roku 1936. S vyšetřovanci lidových soudů bylo nakládáno spíše přísnějším než standardním způsobem, a to vzhledem k revoluční situaci a mimořádným podmínkám, vyplývajícím převážně z negativních postojů vězeňského personálu vůči představitelům bývalé okupační správy, výrazné přeplněnosti věznic a všeobecného materiálního nedostatku.⁴⁸ V letech 1946 – 1948 byli vyšetřovanci zařazováni do pracovních činností uvnitř věznic ve zřízených dílnách, mimo věznic pracovali na stavebních pracovištích a v rámci nucených pracovních oddílů.⁴⁹

---

⁴³ Již 13. ledna 1942 se v Londýně konala konference zástupců okupovaných států, vzešla odtud stejnojmenná deklarace. Je v ní deklarováno, že jeden ze základních cílů války je potrestání válečných zločinců. Hlavním dokumentem v oblasti válečných zločinců je však Moskevská deklarace z října 1943, se mimo jiné praví: „...Němečtí důstojníci, vojáci a členové nacistické strany, kteří jsou odpovědní za uvedení zvěrstva, budou odesláni zpět do zemí, kde byly jejich ohavné skutky spáchány, aby mohli být souzeni a potrestáni v souladu se zákony osvobozených zemí...“ [JIŘÍK, V. *Nedaleko od Norinberka (Z dějin retribučních soudů v západních Čechách)*. 1. vyd. Cheb: Svět křídel, 2000, 4 – 5 s. ISBN 80-85280-68-X.]

⁴⁴ Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše č. 16. ze dne 19. 6. 1945, o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a mimořádných soudech, a č. 112 ze dne 25. 10. 1945, o správě soudních věznic a trestních ústavů. [in: www.wikipedia.org]

⁴⁵ KÝR A. *Historie českého vězeňství*. In www.vscr.cz

⁴⁶ Dekret prezidenta republiky č. 94/1945 Sb., o úpravě některých otázek organizace a služebních a platových poměrů sboru uniformované vězeňské stráže, ze dne 1. 10. 1945.

⁴⁷ JIŘÍK, V. *Nedaleko od Norinberka (Z dějin retribučních soudů v západních Čechách)*. 1. vyd. Cheb: Svět křídel, 2000, 13 s. ISBN 80-85280-68-X.

⁴⁸ V prvním kole retribuční, tj. v letech 1945 – 1947, bylo podle ministra Prokopa Drtiny podáno 241 845 trestních oznámení. K mimořádným lidovým soudům jich doputovalo 76 560, před retribučními soudy stanulo 30 412 obviněných, z toho 22 087 v českých zemích a 8055 na Slovensku. [JIŘÍK, V. *Nedaleko od Norinberka (Z dějin retribučních soudů v západních Čechách)*. 1. vyd. Cheb: Svět křídel, 2000, 13 – 14 s. ISBN 80-85280-68-X.]

⁴⁹ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. *Pankráčká věznic v období historických změn (1889-1993)*. In časopis *Historická penologie* č. 3/2009, s. 41

Po komunistickém puči v roce 1948 vzniká kategorie tzv. protistátních vězňů odsouzených na základě zákona na ochranu lidově demokratické republiky.⁵⁰ V souvislosti s tím nastaly i zásadní změny ve vězeňství. V roce 1951 byl vydán *Vězeňský řád*, podle kterého měli být všichni obvinění ubytováni v samovazbě ve standardních celách. Do podání obžaloby jim nebyl umožněn písemný nebo osobní styk s rodinnými příslušníky. K udržení tělesné hygieny měla být zajišťována koupel nejméně jedenkrát za 14 dní. Denní dávka chleba činila pro mladistvé 500g a pro dospělé 300g. V pracovních dnech byly prováděny vycházky v rozsahu jedné hodiny, ve dnech pracovního klidu v rozsahu hodin dvou. Možnost účasti na bohoslužbách byla zrušena. Zdravotní péče byla formálně zajištěna vstupní zdravotní prohlídkou.⁵¹

Období sovětizace československého vězeňství (1953 – 1965)

Období po druhé světové válce neznamenal jen velkou změnu ve společenské, politické a hospodářské sféře, ale nově vznikající a měnící se poměry zasáhly taktéž velkou měrou oblast vězeňství a soudnictví. Československé vězeňství se postupně začalo odklánět od obecného vývoje vězeňství ve vyspělých zemích. Západní Evropa postupovala ve směru humanizace a dodržování základních lidských práv, československé vězeňství se však ubírat jiným směrem.⁵²

Počátkem roku 1953 se vězeňství jako celek převádí do působnosti ministerstva národní obrany, a ještě téhož roku pod ministerstvo vnitra. Výkon vazby je upraven pro potřeby veřejné bezpečnosti v rámci kraje, prokuratury a soudu. Zacházení s obviněnými ve výkonu vazby upravoval do roku 1953 *Řád nápravných zařízení ministerstva národní bezpečnosti* a od roku 1954 *Řád pro věznice ministerstva vnitra*. Aplikace těchto nařízení na konkrétní podmínky věznice byla provedena v tzv. *Pravidlech vnitřního pořádku*, která však nebyla zpřístupněna vězňům, neboť podléhala určitému stupni utajení.

---

⁵⁰ Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

⁵¹ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 42

⁵² BOUŠKA, T. LOUČ, M., et al. Českoslovenští političtí vězni (Životní příběhy). Praha: Česká asociace orální historie, 2009, 13 - 14 s. ISBN 80-2545-825-3.

Úkoly spojené s výkonem vazby zajišťoval vojensky organizovaný Sbor vězeňské stráže. Dohled nad výkonem vazby prováděli určené prokurátory.⁵³

Obvinění byli umisťováni do cel nejméně po dvou, výjimečně samostatně, po určitou dobu, na žádost vyšetřovatele nebo v důsledku vážného ohrožení spoluvězně. Ve vazebních věznicích bylo lůžko s lůžkovinami pro každého obviněného, stůl a stoličky, zdroj pitné vody, splachovací záchod, elektrické osvětlení, včetně nočního světla, signalizační a přivolávací zařízení a těleso ústředního topení. Koupání bylo prováděno zpravidla při příjmu do věznice a poté 1x za tři týdny. Teplá strava byla obviněným podávána 3x denně. Vycházky se prováděly v rozsahu 30 minut. Tělesná cvičení nebo sportovní činnost nebyla povolena. Lékařská péče byla zajištěna na oddělení vazeb, kde byl přítomen lékař. K udržování pořádku a kázně byli obvinění omezení celou řadou povinností a zákazů vyplývajících z *Pravidel vnitřního pořádku*, vydaných náčelníkem příslušné věznice.⁵⁴

V letech 1953 – 1955 vrcholila tzv. třídní diferenciací, uplatňující ty nejtvrďší podmínky u politických vězňů. Do řad ministerstva vnitra jsou začleněni sovětské poradci, kteří dohlížejí na tzv. třídně politické uplatňování práva v oblasti vězeňství.⁵⁵ V této souvislosti nastává jedna z nejtemnějších etap moderních dějin československé justice. Jedná se o tzv. politické procesy a s nimi spojené vyšetřovací metody.

V těchto procesech, týkajících se ochrany republiky před tzv. třídními nepřáteli, bylo v celé řadě případů používáno, jak bylo později prokázáno vyšetřováním, nepřijatelných a nezákonných vyšetřovacích metod.⁵⁶

---

⁵³ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 49

⁵⁴ tamtéž, s. 51 - 52

⁵⁵ KÝR, A. Reformní úsilí o prosazení Koncepce Českého vězeňství. předmluva k obnovenému vydání Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998. s. 2

⁵⁶ Již 30. srpna 1954 ustavilo politické byro ÚV KSČ komisi doplněnou o pracovníky Inspekce ministra vnitra. Měla prošetřit stížnosti na nedůslednosti (dokonce i nezákonnosti) při vyšetřování a také na nesprávnou přípravu procesů. Zpráva předložená v listopadu 1954 dala stěžovatelům za pravdu. Potvrdila používání nesprávných, hrubých vyšetřovacích metod a řadu dalších nezákonností při přípravě procesů. Soud s bývalými vyšetřovateli se konal v roce 1957, ale i přesto, že byli interesovaní vyšetřovatelé odsouzeni k mnohaletým trestům, byli již po několika měsících propuštěni. Jejich oběti však zůstali ve vězení a většina z nich musela čekat až na amnestii v roce 1960. [KAPLAN, K. STB o sobě (Zpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka), Praha: Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu PČR, 2002, 33 – 27 s. ISBN 80-9028-859-6]

Nezákonost těchto metod spočívala v tom, že obvinění byli nuceni, za použití duševního a tělesného nátlaku k tomu, aby, i přes svůj nesouhlas, podepsali zápisy o výpovědích, vykonstruované vyšetřováním, bez ohledu na objektivní pravdu. Prostředkem k dosažení doznání bylo nepřipustné zotřování výslechů a vazebního režimu. Obvinění byli v mnoha případech vyslýcháni několik dní a nocí, aniž by jim byla dána možnost odpočinku. Během těchto výslechů museli zpravidla stát, a pokud byli na cele, směli sedět pouze na základě zvláštního povolení. I mimo samotné výslechy bylo na obviněné dále působeno tělesným a duševním nátlakem spočívajícím v tom, že byli šikanováni neustálým zkracováním nebo opětovným přerušováním spánku, že jim byl uložen zákaz spát nebo sedět na cele, a že jim byly bezdůvodně ukládány kázeňské tresty (z nichž některé, jako bití apod. byly vůbec v rozporu s předpisy). Výkon vazby byl často velmi dlouhý a naprosto neopodstatněný. Důsledkem těchto metod bylo, že většina obviněných trpěla silnými otoky nohou, reaktivními duševními stavy a u mnoha docházelo k vysokým úbytkům na váze.⁵⁷

Jedním z významných prvků tohoto období je, že neexistovaly kontrolní mechanismy, které by zajišťovaly potrestání dozorců, kteří se provinili násilím na vězňích.⁵⁸ Bití, násilí, držení o hladu bylo nejen nezakazováno, ale i mlčky podporováno. Pokud byl některý dozorce obviněn z napadení vězně, byl potrestán pouze nevýznamným trestem.⁵⁹

Nezákonost a politické procesy byly důležitým prvkem při utváření pounorového režimu a při jeho přechodu k diktatuře. Již v roce 1954 se však tyto procesy staly destabilizačním faktorem a představitelé režimu se snažili tento vývoj zastavit.⁶⁰

---

⁵⁷ KAPLAN, K. STB o sobě (Zpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka), Praha: Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu PČR, 2002, 231 – 236 s. ISBN 80-9028-859-6.

⁵⁸ Výstižně neexistenci kontrolních mechanismů a benevolenci násilí popsal Wolfgang Sofsky ve své knize Řád teroru, ve které popisuje jednání vězeňského personálu v koncentračních táborech. Dozorcí měli v táborech úplnou volnost a jejich moc byla neomezená. Je třeba si uvědomit základní fakt: „Dozorcí mlátili a mučili vězně nikoli proto, že museli, nýbrž proto, že směli.“ [SOFSKY, W. Řád teroru: koncentrační tábory. Praha: Argo, 2006, ISBN 80-7203-818-4]

⁵⁹ BOUŠKA, T. LOUČ, M., et al. Českoslovenští političtí vězni (Životní příběhy). Praha: Česká asociace orální historie, 2009, 27 s. ISBN 80-2545-825-3.

⁶⁰ KAPLAN, K. STB o sobě (Zpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka), Praha: Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu PČR, 2002, 43 - 44 s. ISBN 80-9028-859-6.

Vězeňství v období změn a politické normalizace (1965 – 1989)

K podstatným změnám ve vězeňství došlo v souvislosti s vydáním zákona o výkonu trestu odnětí svobody⁶¹ v roce 1965, který byl vypracován se zřetelem na požadavky *Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni*, podle doporučení Hospodářské a sociální rady OSN z roku 1957. K zajištění úkolu ve vězeňství, v souladu s novým zákonem, vznikl Sbor nápravné výchovy ČSR, který měl postavení vojensky organizovaného sboru, podřízeného ministerstvu vnitra a od roku 1969 ministru spravedlnosti. V roce 1967 byl také zřízen Výzkumný ústav penologický, který byl odborným pracovištěm Sboru nápravné výchovy ČSR pro výzkum a vzdělání v oblasti penitenciární psychologie a pedagogiky.⁶²

Zacházení s obviněnými ve výkonu vazby nově upravil Řád Výkonu vazby, vydaný ministrem spravedlnosti v roce 1969 a doplněný v roce 1970. Tato úprava kladla důraz na řádné zajištění obviněných pro trestní řízení a uplatňování jen těch omezení, která jsou nezbytná z hlediska plnění účelu výkonu vazby. *Pravidla vnitřního pořádku*, stanovená náčelníkem věznice, již nebyla utajována, a naopak měla být vyvěšena na všech celách.

Obvinění byli umístěni do cel po dvou bez výjimky. Oddělování byli nejen muži od žen a spoluobvinění v téže věci, ale také obvinění od pravomocně odsouzených. Vybavení cel odpovídalo předchozímu období. Podle řádu výkonu vazby měly být cely denně dostatečně větrány a vytápěny podle obecně platných pravidel. Dostatečně se mělo dbát též na osvětlení cel a v době od večerky do budíčku měla být používána tlumená světla. Stanovená plocha na jednoho obviněného byla 2,5 m², ale mohla být snížena v důsledku přeplněnosti věznice.⁶³

K udržování hygieny na celách byly vydávány potřebné čisticí prostředky. Koupání bylo prováděno jednou za 10 dní a současně s ním výměna ložního prádla. Každý obviněný při nástupu obdržel ústavní oděv, domácí obuv, hliníkový pohárek,

---

⁶¹ Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ze dne 17. 6. 1965

⁶² KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 70

⁶³ tamtéž, s. 71

3 přikrývky, ručníky a kapesníky. Množství a kvalita stravy se výrazněji neměnily. Nákup potravin byl umožňován nejméně jednou za 14 dní. Vycházky byly prováděny v rozsahu 30 minut až 1 hodiny denně, přičemž již bylo možno konat tělesná cvičení. Půjčování knih a společenských her z vězeňské knihovny se stalo nárokovou záležitostí a každý obviněný mohl mít u sebe na cele psací potřeby, knihy, časopisy, noviny, právní předpisy a fotografie rodinných příslušníků.⁶⁴

Obvinění měli podle *Pravidel vnitřního pořádku ve věznicích*, přesně stanovenou denní činnost. Jestliže došlo u některého z obviněných k narušení denního pořádku z objektivních důvodů, bylo nutno mu zabezpečit náhradní stravování, popř. mu poskytnout možnost náhradního spánku. Jestliže obviněný porušil stanovený pořádek nebo kázeň, mohla být vůči němu použita pořádková opatření. Stížnost proti druhu těchto opatření nebo její délce jejich trvání nebyla přípustná. Obviněný mohl k uplatnění svých občanských práv a oprávněných zájmů podat stížnosti, žádosti a podněty k několika státním institucím.⁶⁵

Po období výrazného zlepšení podmínek výkonu vazby v 60. letech však přichází i v oblasti vězeňství, počátkem roku 1969, normalizace. Záměry tohoto období byly spolu s obnovením donucovací a izolační funkce vězení jako represivního nástroj KSČ a odsunutí výchovné funkce na druhou kolej realizovány do konce roku 1972. Prostor pro obnovení odborné práce se stále zmenšoval, kontinuita předchozí činnosti se udržovala především v činnosti Výzkumného ústavu penologického, stále více však omezována ideologickými a politickými aspekty normalizace.⁶⁶

V roce 1978 zveřejňuje Charta 77 dokument o československém vězeňství.⁶⁷ Jsou zde popisovány neutěšené poměry v českém vězeňství. ale také srovnání tehdejšího vězeňského systému se *Standardními minimálními pravidly pro zacházení s vězni*, ke kterým se ČSSR zavázala, avšak nedodržovala je. Ve stejném roce také došlo k významnému omezení aktivit Výzkumného ústavu penologického a koncem roku

---

⁶⁴ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009, s. 71

⁶⁵ tamtéž, s. 72

⁶⁶ JANÁK, D., KÝR, A. Reformní úsilí o prosazení koncepce Českého vězeňství v ČR. In časopis Historická penologie č. 3/1999, s. 3

⁶⁷ Dokument Charty 77 č. 16, o československém vězeňství

1980 k jeho úplné likvidaci. Počátek 80. let byl ve znamení odstraňování posledních pozůstatků liberalizace československého vězství z 60. let.

Nová koncepce českého vězeňství (1990 – 1993)

Politické a společenské změny v roce 1989 se promítly i do penitenciální oblasti a vyžádaly si změny při plnění úkolů ve vězeňství. Se zřetelem na plnění požadavků Evropských vězeňských pravidel a poučením se z vlastních tradic byla zpracována nová Koncepce českého vězeňství.⁶⁸ Na jejím základě vydala Česká národní rada v roce 1993 zákon o výkonu vazby⁶⁹ (jedná se o první zákon upravující pouze výkon vazby, až do této doby, byla vazba přiřazena k zákonům o výkonu trestu).

Vývoj ve složení a početním stavu vězňů výrazně ovlivnila amnestie, vyhlášená dne 1.1.1990 u příležitosti zvolení Václava Havla prezidentem republiky.⁷⁰ Jednalo se o amnestii nebývalého rozsahu, která zahrnovala nejen odsouzené 1. NVS (nápravně výchovné skupiny), jak tomu bývalo dříve, ale fakticky se týkala odsouzených všech NVS, a také řady obviněných. Příležitost k řádnému životu na svobodě však řada amnestovaných nevyužila a opět páchala trestnou činnost. To zapříčinilo enormní nárůst kriminality. Zvýšil se i počet tzv. prvotrestaných a tyto okolnosti ovlivnily i četnost nástupů do výkonu vazby.

Vzhledem k řadě omezení ve výkonu vazby, přetrvávajících z období totality, bylo na základě podnětu generálního prokurátora JUDr. Tibora Böhma přikročeno k přehodnocení dosavadních práv a povinností obviněných, které se promítlo i do úprav *Pravidel vnitřního pořádku* ve věznicích.

Ubytování obviněných bylo umožněno samostatně nebo zásadně po dvou na jedné cele s tím, že bude zajištěna minimální ubytovací plocha 3,5 m² na jednoho obviněného. Při rozmísťování vězňů se mělo též přihlížet k věku, zaměstnání, mravní

---

⁶⁸ Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, text publikovaný poprvé v Bulletinu studijní a výzkumné skupiny ředitelství Sboru nápravné výchovy ČR č. 3/1991

⁶⁹ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁷⁰ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/1990 Sb.

úrovni ⁷¹a životním návykům. Cely byly vybaveny potřebným počtem lůžek (jejich nahrazování matracemi již nabylo přípustné) a splachovací záchody musely být odděleny neprůhlednou zástěnou. Interval na koupání byl stanoven nejméně jednou týdně. Denní vycházky s možností tělesného cvičení se staly právem obviněného, nikoli jeho povinností. Odpočinek na lůžku byl povolen i během dne, s výjimkou samovazby. Nákup potravin byl zajišťován nejméně jednou týdně, se zřetelem na finanční situaci obviněného. Všem obviněným byl povolován balíček o hmotnosti do 5 kg jedenkrát za měsíc a návštěvy rodinných příslušníků jednou měsíčně v rozsahu 15 – 30 minut. Žádosti a stížnosti obviněných byly postupovány příslušným orgánům činným v trestním řízení.

Do roku 1990 byla vazby vykonávána pouze v uzavřených celách. V tomto roce byla zavedena vazba se zmírněným režimem a vznikl tak ubytovací prostor se společným kulturním a sociálním zázemím, ve kterém se obvinění mohli v určeném čase volně pohybovat a stýkat.⁷²

Uvedená opatření v podstatné míře legalizoval a rozšířil jednak zákon o výkonu vazby, ale také řád výkonu vazby.⁷³ Ten také upřesnil rozsah výkonu vazby a stanovil nová práva obviněných.⁷⁴

V roce 1992 byl na základě nové koncepce českého vězeňství vydán zákon o vězeňské službě a justiční stráž⁷⁵, který zásadním způsobem reformoval organizaci, řízení a výkon českého vězeňství. Vznikly tři základní skupiny zaměstnanců: vězeňská stráž a justiční stráž, jejichž služební poměr upravoval příslušný zákon⁷⁶, a správní služba s civilními zaměstnanci, v pracovním poměru podle zákoníku práce. V reformním období provádělo kontrolní činnost ve vězeňství Ředitelství sboru nápravné výchovy a komise pro vězeňství České národní rady.⁷⁷

---

⁷¹ KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009

⁷² KÝR, A. Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989. In časopis Historická penologie č. 1/1998

⁷³ Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

⁷⁴ KÝR, A. Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989. In časopis Historická penologie č. 1/1998, s. 1- 3

⁷⁵ Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční stráž

⁷⁶ Vězeňská služba neměla dlouhou dobu vlastní služební zákon. Služební poměr příslušníků proto upravoval zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru policie. Ten byl nahrazen až roku 2006 zákonem č. 361/2003, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů.

⁷⁷ KÝR, A. Historie vězeňské služby. In www.vscr.cz

1.2 Současný přístup k obviněným

Více než čtyřicet let nekompetentního a autokratického řízení naší společnosti se zvláště výrazně odrazilo v aplikaci trestního práva. Deformovaná morálka zplodila deformované zákony, deformovanou trestní politiku i vězeňství. Reforma tohoto specifického obranného mechanismu společnosti tedy musela nutně začít reformou trestní politiky. Bez ní by se jakákoli snaha o vybudování nového vězeňství, založeného na demokratických a humanitních principech, stala pouhou teorií a event. změny pouze pouhými kosmetickými úpravami.⁷⁸

Legislativní úpravy, které byly provedeny počátkem devadesátých let, tedy vydání zákona o výkonu vazby a řádu výkonu vazby, se výrazně opírají o *Evropská vězeňská pravidla*, která lze považovat za základní Evropský dokument v oblasti vězeňství. Na jejich základě byla také vypracována již výše zmíněná *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*, která byla na půdě Evropského společenství velmi pozitivně hodnocena⁷⁹, a kterou se ČR zavázala postupně naplňovat.

Historická zkušenost z vývoje sociálních makrosystémů však ukazuje bezvýhodnost koncepce revolučních změn a praktickou nemožnost přeskočení vývojových etap, kdy snahy o naroubování moderních dobově vyspělých technologií na v podstatě primitivní podmínky zahrnující zaostalost ekonomických a sociální struktur a psychologickou nepřipravenost lidí, vedly obvykle pouze k hrubé deformaci struktury i funkce systému.⁸⁰

Realizace závazků uvedených v koncepci rozvoje vězeňství v ČR proto probíhala dlouhodobě, a dá se říct, že stále ještě probíhá. Pro posouzení změn, ke kterým po roce 1989 došlo je možno porovnat současný stav s analýzou provedenou v dokumentu č. 16 Charty 77, o *československém vězeňství*, z 22. května 1978, který i nadále zůstává nejobektivnější analýzou vězeňství v ČSSR před rokem 1990.⁸¹ Velmi

⁷⁸ NETÍK Karel (eds.), *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR* (obnovené vydání), příloha časopisu *České vězeňství* č.1/1998, str. 49

⁷⁹ více viz: Posudek experta Rady Evropy, *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR* (obnovené vydání), příloha časopisu *České vězeňství* č. 1/1998

⁸⁰ NETÍK, K., et al. *Koncepce rozvoje vězeňství v České republice*. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu *České vězeňství* č. 1/1998, s. 12

⁸¹ ŘEHÁČEK, M. Doslov k obnovenému vydání *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*, samostatná příloha časopisu *České vězeňství* č. 1/1998, s. 51

zajímavým dokumentem je i výsledná zpráva z monitoringu vězeňství v České republice, který byl realizován v roce 1999 za spolupráce Českého helsinského výboru, Nadace rozvoje občanské společnosti a Fordovy nadace. Tato zpráva je zaměřena na základní problémy současného vězeňství v ČR.⁸² A v neposlední řadě také Sborník stanovisek veřejného ochránce práv týkající se vězeňství, vydaný v roce 2010.⁸³

Významným mezníkem v koncepci vazby byla novela trestního řádu v roce 2001, jejímž účelem bylo dosáhnout, souladu s mezinárodními trendy. Jednalo se především o omezení počtu osob, které jsou brány do vazby pro méně závažné trestné činy, jakož i výrazně snížení počtu osob, které setrvávají ve vazbě delší dobu.⁸⁴ Novela přinesla především zrychlení postupu orgánů činných v trestním řízení ve vazebních věcech. Zásadním způsobem je také omezena možnost vzít do vazby obviněného za méně závažné trestné činy. Uvedená novelizace je spojována s účinkem výrazného snížení počtu obviněných, zkvalitnění vazebního řízení a jeho zrychlení. Snižující se počty obviněných dokresluje tato tabulka

Vývoj stavu obviněných v letech 2000 – 2010:

Rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkem	12727	11160	7776	8285	7951	7323	6504	6085	6334	6134	6180

zdroj: Statistická ročenka vězeňské služby 2010, in:www.vscr.cz

Nastolený trend počtu vazebně stíhaných osob alespoň zčásti vyvažuje fakt, že převážná část obviněných vykonává vazbu v podmínkách, které se příliš neliší od materiálních podmínek výkonu vazby před zahájením transformace českého vězeňství. Výkon vazby tak mnohdy provází horší podmínky než výkon trestu odnětí svobody. Nová legislativa sice garantuje vazebně stíhaným podstatně větší rozsah práv, a vytváří též předpoklad pro realizaci preventivně-výchovných, vzdělávacích a sportovních programů, výkon vazby však provází řada problémů.⁸⁵

⁸² více viz: Monitoring vězeňství v České republice v roce 1999, Český helsinský výbor, Praha, 2000, ISBN 80-86436-00-4

⁸³ více viz: MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, ISBN 978-80-7357-606-6

⁸⁴ ŠÁMAL, P., et al. Trestní řád. komentář. 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008, 463 – 464 s. ISBN 978-80-7400-109-3

⁸⁵ MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2010/Vazebni_veznice_2010.pdf.

Prostředí věznic s ohledem na výkon vazby

Vazební věznice v ČR jsou ve většině případů komplexy budov, převážně v centru měst, které jsou propojeny s budovami soudů (tzv. justiční komplexy). Vnitřní členění nelze jednotně popsat, neboť každá věznice má svá stavebně-technická specifika. Výstavbu lze datovat do první třetiny 20. století. Jedná se tedy o budovy staré přibližně 80 - 100.⁸⁶

Systém standardního ubytování ve vazebních věznicích je celový. Cely mají různou kapacitu pohybující se v rozmezí od jednoho do osmi obviněných, největší zastoupení mají cely 2 – 4 lůžkové. Požadavky na základní vybavení cel jsou obsaženy v Evropských vězeňských pravidlech a stanoveny zákonem o výkonu vazby:

...Ubytování zajištěné pro vězně, zejména pak veškeré prostory pro spaní, musí respektovat lidskou důstojnost a co možná nejvíce potřebu soukromí, a musí odpovídat zdravotnickým a hygienickým požadavkům s patřičným ohledem na klimatické podmínky, zejména s ohledem na plošnou výměru, počet metrů krychlových vzduchu, osvětlení, vytápění a větrání.⁸⁷ Každý vězeň musí mít k dispozici vlastní lůžko⁸⁸ a volný přístup k hygienickým zařízením, která jsou zdravotně nezávadná a respektují právo na soukromí.⁸⁹

...Pro každého obviněného musí být v cele lůžko a skříňka na uložení osobních věcí. Cely jsou dále vybaveny stolem a židlemi v počtu odpovídajícím počtu obviněných a sociálním zařízením, odděleným od zbyvajících prostorů neprůhlednou zástěnou. Do každé cely musí být zavedeno elektrické osvětlení a signalizační (přivolávací) zařízení.⁹⁰

Věznice nadto zřizují víceúčelové cely, především jako kulturní místnosti, vybavené často pouze nábytkem pro sledování televize nebo DVD. Mnohdy slouží jedna cela jako kulturní místnost více oddílům či oddělením.

⁸⁶ MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In www.ochrance.cz s. 8

⁸⁷ Pravidlo 18 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

⁸⁸ Pravidlo 21 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

⁸⁹ Pravidlo 19 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

⁹⁰ § 9 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

V přízemí věznic se nachází eskortní oddělení a místnost pro důkladné osobní prohlídky. Každá věznice má několik cel, které slouží k výkonu kázeňských trestů, popř. jako cely „krizové“, a dále cely zdravotní (izolační).

Věznice zřizují i další účelové místnosti (posilovny, tělocvičny, místnosti pro rukodělné práce, kaple atd.), vzhledem k přeplněnosti věznic, velkému nedostatku prostoru a nemožnosti rozšiřování vězeňských budov jde však spíše o výjimky než o pravidlo. Ve věznicích jsou vždy zřízeny místnosti pro rozmluvy s právními zástupci, návštěvní místnost a vycházkové dvory.⁹¹

Vazební věznice nikdy neslouží pouze výkonu vazby., je v nich v samostatných odděleních vykonáván i trest odnětí svobody. Jedná se však o úseky, které jsou kapacitně menší než vazební část. Odsouzení, kteří jsou zde ubytováni, jsou zaměstnání pro účely vazební věznice.

Umíst'ování a difference obviněných

Při umíst'ování obviněných do cel je především dbáno na to, aby byl dodržen účel vazby a aby nedocházelo ke zdravotnímu, mravnímu nebo jinému ohrožení obviněných.⁹² Do které cely bude obviněný umístěn, určí ředitel věznice nebo jím pověřený zástupce.⁹³ Musí při tom respektovat pokyn soudu k oddělenému umístění obviněných a podle možností přihlížet též k dalším hlediskům a skutečnostem, zejména k věku obviněných, stupni jejich narušení, životním návykům a osobním vlastnostem.⁹⁴ Pokud o to obviněný požádá, umístí se do samostatné cely, pokud to umožňují podmínky ve věznici.⁹⁵ Z pohledu Evropských vězeňských pravidel musí mít obvinění, pokud je to možné, možnost ubytování v samostatných celách⁹⁶ S ohledem na stavebnětechnické uspořádání českých vazebních věznic není možnost samostatného ubytování příliš rozšířena.

⁹¹ MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2010/Vazebni_veznice_2010.pdf, s. 8

⁹² § 6 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁹³ § 13 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

⁹⁴ § 7 odst. 3 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁹⁵ § 6 odst. 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁹⁶ Pravidlo 96 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

Pro umístování obviněných jsou stanovena určitá pravidla diferenciacie, sestavená s ohledem na plnění účelu vazby, bezpečnost a penologické zásady. Odděleně se umísťují:

- muži od žen,
- obvinění, u nichž existuje obava, že budou mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, od ostatních obviněných,
- obvinění, proti nimž je vedeno společné řízení,
- obvinění, kteří jsou stíháni pro některý z trestných činů uvedených v ustanovení § 88 odst. 4 trestního zákoníku od ostatních obviněných,
- obvinění, kteří jsou stíháni pro trestný čin spáchaný z nedbalosti, a obvinění, kteří nebyli dříve odsouzeni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, od ostatních obviněných,
- obvinění od pravomocně odsouzených,
- obvinění, u nichž je podezření na infekční nebo duševní onemocnění,
- obvinění ve vyhošťovací vazbě od ostatních obviněných.⁹⁷

Podstatným faktorem při umístování obviněných je i vyhodnocení bezpečnostních rizik, které obviněný představuje pro ostatní vězně, vězeňský personál, jiné osoby (např. návštěvy) nebo pro sebe v rámci stanovení pravděpodobnosti sebepoškození. K určení bezpečnostních rizik musí mít ředitel věznice zavedeny postupy za účelem snížení rizika násilí a jiných mimořádných událostí, jež by mohli ohrozit bezpečnost vězňů, zaměstnanců vězeňské služby a návštěvníků.⁹⁸ Přitom odděleně od ostatních věznice umístí obviněné, kteří se ve vazbě chovají agresivně nebo soustavně porušují řád výkonu vazby nebo vnitřní řád věznice. Do speciálních cel se umísťují také obvinění s výrazně sníženou tělesnou hmotností, se zjevně nízkou mentální úrovní a obvinění, u nichž to doporučil lékař či psycholog.

---

⁹⁷ § 7 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

⁹⁸ Pravidla a postupy při stanovení a vyznačení nebezpečnosti obviněných či odsouzených, popř. dalších rizik spojených s jejich osobou stanovují vnitřní předpisy vězeňské služby. Jedná se zejména o pravidla pro zařazování na index útekářů a nebezpečných osob a pravidla pro zařazování do seznamu ohrožených vězeňských osob (obvinění se sníženou tělesnou hmotností, a zjevně nízkou mentální úrovní), či naopak možných pachatelů násilí.[MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 39 s. ISBN 978-80-7357-606-6]

Odděleně od ostatních se umísťují také mladiství obvinění.⁹⁹ Pro výkon vazby mladistvých jsou zpravidla určeny cely ve vyčleněné části věznice na samostatném oddělení.¹⁰⁰ Společná vazba mladistvých a dospělých je možná pouze ve výjimečných případech, lze-li mít důvodně za to, že takový postup je pro mladistvého vhodnější k tomu, aby byl dodržen účel vazby a aby nedocházelo k mravnímu nebo jinému ohrožení.¹⁰¹

Vazba se zmírněným režimem

Oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem¹⁰² se od klasického výkonu vazby liší tím, že ubytovací prostory mají společné sociální a kulturní zařízení. V tomto společném prostoru se mohou obvinění v určeném čase volně pohybovat a stýkat se s dalšími obviněnými, kteří jsou spolu s nimi umístěni v oddělení se zmírněným režimem.¹⁰³

Obviněného lze umístit do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu vazby¹⁰⁴, a pokud obviněný svým chováním dává záruku, že volným pohybem ve volném prostoru oddělení a stykem s ostatními obviněnými nebude narušovat účel vazby a vnitřní řád věznice.¹⁰⁵

Do oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem nelze umístit obviněného, který porušuje stanovený pořádek a kázeň nebo nemůže být do tohoto oddělení umístěn z bezpečnostních důvodů. Rovněž se do tohoto oddělení neumísťují obviněný, u něhož to nedoporučil lékař nebo psycholog.¹⁰⁶

---

⁹⁹ § 26 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁰⁰ § 73 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁰¹ § 26 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁰² § 8 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁰³ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 42 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹⁰⁴ § 8 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁰⁵ § 13 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁰⁶ § 8 odst. 3 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

Cela se zesíleným stavebně-technickým zabezpečením:

Stejně jako dává zákon o výkonu vazby a řád výkonu vazby možnost reagovat na bezproblémové chování obviněných jejich umístěním do vazby se zmírněným režimem, poskytuje podobné možnosti reagovat na opačnou situaci, tedy problémové, agresivní či jinak rizikové chování obviněných. Na celu se zesíleným stavebně technickým zabezpečením se umístí obviněný, který:

- je stíhán pro některý z trestných činů uvedených v § 88 odst. 4 trestního zákona,
- v posledních pěti letech uprchl nebo se pokusil uprchnout z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody,
- spáchal trestný čin ve výkonu vazby.¹⁰⁷

Ochrana ohrožené nebo chráněné osoby:

Obviněný, který vystupuje zároveň jako svědek, může být v souvislosti s institutem ochrany svědka umístěn v oddělení pro zvláštní ochranu ohrožené nebo chráněné osoby.¹⁰⁸ Vězeňská služba program ochrany zabezpečuje ve spolupráci s útvarem speciálních činností služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR.

Stravování obviněných

...Vězňům musí být poskytována strava s přihlédnutím k jejich věku, zdravotnímu a tělesnému stavu, náboženskému přesvědčení, kulturním zvyklostem a charakteru vykonávané práce.¹⁰⁹

Věznice poskytují obviněnému pravidelnou stravu za podmínek a v hodnotách, které jsou stanoveny vnitřními předpisy vězeňské služby a odpovídají požadavkům na

---

¹⁰⁷ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 43 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹⁰⁸ Tato ochrana je poskytována na základě zákona č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením

¹⁰⁹ Pravidlo 22 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu a věku.¹¹⁰ Podle bodu 22.4 Evropských vězeňských pravidel se denně musí podávat tři jídla s rozumně stanoveným časovým intervalem. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic obviněných. Z podzákoných předpisů potom plyne, že obviněným ředitel věznice na návrh zařazovací komise přiznává jednu ze stanovených stravních norem. Každá z nich je zvláště definována a přiznávána individuálně na základě splnění příslušných kritérií pro její přiznání.¹¹¹

Stravování obviněných s jinými stravovacími návyky:

Obviněným, kteří mají z důvodů kulturní nebo náboženské tradice odlišné stravovací návyky a z tohoto důvodu odmítají konzumovat běžnou stravu, může vazební věznice poskytnout stravu, jež není v rozporu s jejich vírou (založením, přesvědčením), ale pouze za předpokladu, že to umožňují podmínky vazební věznice.

Léčebná výživa:

U nemocných obviněných je nedílnou součástí léčebného režimu také upravená výživa. O jejím přiznání, druhu a délce trvání rozhoduje příslušný lékař. Léčebná výživa zahrnuje základní diety, speciální diety, které stanovuje lékař, a standardizované dietní postupy.

Základní stravní podmínkou, vyplývající ze všech mezinárodních dokumentů i českých právních předpisů, je hledisko udržení života a zdraví. Konkrétní výše je upravena pomocí tzv. stravních limitů taxativně stanovených pro jednotlivé kategorie stravních norem. Peněžní stravní normy se v současné době pohybují od 48 Kč (základní stravní norma) po 80 Kč (norma pro těžce tělesně pracující).¹¹²

Součástí práva na stravu je i garance potřebného času na její konzumaci, pro který musí být v denních rozvrzích vyhrazen dostatečný prostor.

---

¹¹⁰ § 11 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹¹¹ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 71 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹¹² tamtéž, s. 75

Hygiena ve výkonu vazby

...Musí být zajištěno vhodné zařízení, aby se každý vězeň mohl vykoupat nebo osprchovat při teplotě odpovídající klimatickým podmínkám, a to pokud možno denně, nejméně však dvakrát týdně (v případě potřeby i častěji) v zájmu všeobecné hygieny.¹¹³ Vězeňská správa musí dát vězňům k dispozici potřebné prostředky pro hygienu, včetně toaletních potřeb.¹¹⁴

Tato povinnost pro vězeňskou službu plyne z ustanovení § 35 řádu výkonu vazby: „Věznice je povinna vytvořit náležité podmínky pro dodržování osobní hygieny obviněných tak, aby bylo zajištěno denní umívání, pravidelné holení a dodržování osobní hygieny obviněných tak, že obviněnému, který nemá peněžní prostředky, poskytne správa věznice základní hygienické potřeby v nutném množství a sortimentu“.¹¹⁵

Koupání v teplé vodě je zajištěno dvakrát týdně. Mimořádné sprchování je umožněno např. po sportovních aktivitách. Problematická je však doba nároku na doplnění jednotlivých hygienických prostředků věznicí. Ve vazebních věznicích panuje nejednotná praxe, neboť neexistuje vnitřní předpis, který by tuto skutečnost upravoval.¹¹⁶

Spánek

...Obviněný má právo na nepřetržitý osmihodinový čas ke spánku.¹¹⁷

Obviněný ve výkonu vazby může odpočívat na lůžku i během dne, avšak pouze ve vězeňském oděvu.¹¹⁸ Výjimkou je případ, při kterém by u obviněného nebyla dodržena 8 hodinová doba na spánek, z důvodu jeho účasti na provádění úkonů mimo

¹¹³ Pravidlo 19.4 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹¹⁴ Pravidlo 19.6 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹¹⁵ Obviněným, kteří nemají peněžní prostředky je poskytnuto mýdlo, zubní pasta, kartáček na zuby, hřeben na vlasy, holicí strojek se skrytými břity, holicí štětka, mýdlo na holení, toaletní papír a ženám hygienické vložky. [§ 15g nařízení generálního ředitele vězeňské služby č. 7/2003]

¹¹⁶ MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In www.ochrance.cz, s. 23

¹¹⁷ § 18 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹¹⁸ § 34 odst. 2 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

věznici. V tomto případě může odpočívat v ložním prádle i přiměřenou dobu po budíčku.¹¹⁹

Nákup potravin a věcí osobní potřeby

...Vězni musí mít (při splnění požadavků na hygienu, pořádek a bezpečnost) možnost nakoupit či jinak získat zboží, včetně potravin a nápojů, pro svou osobní potřebu za ceny, které nebudou výrazně vyšší, než jsou ceny na svobodě.¹²⁰

V podmínkách výkonu vazby v ČR je toto pravidlo upraveno § 16 zákona o výkonu vazby, který stanoví, že obviněný má právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby nejméně jednou týdně v zaručeném sortimentu, který stanoví vnitřní řád příslušné věznice.¹²¹

Vězeňské kantýny jsou zřízeny ve všech věznicích. Ceny, zboží v těchto prodejnách nesmějí přesahovat ceny obvyklé v obci, v jejímž uzemním obvodu se příslušná věznice nachází.¹²²

Vycházky

...Pokud to počasí dovoluje, musí mít vězni možnost vykonat nejméně jednu hodinovou procházku denně nebo cvičit na volném prostranství. Vězeňská správa musí tyto činnosti umožnit zajištěním vhodných prostor, zařízení a nářadí.¹²³

Vycházkovým prostorem je vymezený prostor věznice za tímto účelem zřízený a vybavený odpovídajícím stavebně technickým zařízením. Při vycházkách jsou obvinění pod přímým dohledem zaměstnance vězeňské služby.¹²⁴ Obviněný musí mít na

---

¹¹⁹ § 34 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹²⁰ Pravidlo 31.5 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹²¹ § 49 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹²² § 31 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

¹²³ Pravidlo 27.1 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹²⁴ § 37 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

vycházce oděv a obuv přiměřené povětrnostním podmínkám.¹²⁵ O účasti na vycházkách vede správa věznice jmenovitý přehled.¹²⁶

Účelem vycházek je zabezpečit obviněným denní pobyt na čerstvém vzduchu a aktivní odpočinek. Obvinění se jich zúčastňují podle vlastního zájmu. Vycházky jsou rovněž velmi významné jako prostředek psychohygieny, rekreace a uvolňování napětí v omezeném a přeplněném vězeňském prostoru.¹²⁷

Zdravotní péče

...Vězni musí mít přístup ke zdravotnickým službám dostupným v zemi bez diskriminace z důvodu jejich právního stavění.¹²⁸

Každý obviněný má právo na zdravotní péči v rozsahu a za podmínek stanovených v ustanovení zákona.¹²⁹ Příslušné ustanovení odnímá obviněným možnost svobodné volby lékaře, klinického psychologa a zdravotnického zařízení, další práva jsou obviněným zachována. V rámci vnitřních předpisů vězeňské služby je zdravotní péče upravena nařízením ministra spravedlnosti a nařízením generálního ředitele vězeňské služby.¹³⁰

V jednotlivých vazebních věznicích jsou zřízena zdravotní střediska, ve kterých působí lékaři a zdravotničtí pracovníci. Kmenovým zaměstnancem věznice na plný úvazek je zpravidla praktický lékař a zubař.¹³¹

Lékařské prohlídky při výkonu vazby lze rozdělit na vstupní, průběžné a výstupní. Obviněný je povinen se podrobit těmto prohlídkám v rozsahu určeném lékařem nebo zvláštním právním předpisem, včetně nezbytných diagnostických

---

¹²⁵ § 38 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹²⁶ § 39 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹²⁷ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 81 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹²⁸ Pravidlo 40.3 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹²⁹ § 9 odst. 2 zákona č. 20/1996 Sb., o péči o zdraví lidu

¹³⁰ MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In www.ochrance.cz, s. 25

¹³¹ tamtéž

a laboratorních vyšetření a očkování, a opatřením stanoveným orgány hygienické služby.¹³² Lékařskou prohlídku provádí pouze lékař.¹³³

Zajištění vnitřní bezpečnosti ve výkonu vazby

Povinnosti obviněných směřující k zajištění vnitřní bezpečnosti jsou v základní rovině upraveny zákonem o výkonu vazby a patří k nim především dodržování vnitřního řádu věznice a pořádku a kázně.¹³⁴ K základním povinnostem obviněného dále patří povinnost podrobit se osobním či lékařským prohlídkám či strpět kontrolu osobních věcí.

Osobní prohlídky a prohlídky cel

Podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži, ve znění pozdějších předpisů, je příslušník vězeňské služby oprávněn provést u obviněného ve výkonu vazby osobní prohlídku a prohlídku jeho věcí, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů. Rovněž je oprávněn nařídit, aby se obviněný podrobil lékařské prohlídce.¹³⁵

Podle účelu prohlídky se podle vnitřních pravidel vězeňské služby prohlídky rozdělují:

- 1) generální prohlídky,
- 2) dílčí prohlídky,
- 3) technické prohlídky,
- 4) osobní prohlídky,
- 5) prohlídky věcí a zavazadel,
- 6) speciální prohlídky.

---

¹³² § 18 odst. 4 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹³³ § 11 odst. 2 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži

¹³⁴ § 62a zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹³⁵ § 11 odst. 1. a 2. zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži

Generální prohlídka znamená prohlídku celého oběktu a provedení důkladné osobní prohlídky všech obviněných a odsouzených. **Dílčí prohlídka** se provádí tak, aby byly ve věznici prohlédnuty všechny prostory věznice, funkčnost a neporušenost technických a stavebně-technických prostředků, a to nepravidelně, nedéle do dvou měsíců. **Technické prohlídky** se provádějí ve vymezených objektech na všech celách a ve všech prostorech, kam mají obvinění přístup, a to v době kdy jsou obvinění mimo celu. Při technických prohlídkách se prověřuje neporušenost zabezpečení a také zda nemají obvinění na celách nebo u sebe ukryty nepovolené předměty. Osobní prohlídkou a prohlídkou věcí se v případě obviněných rozumí důkladná osobní prohlídka, preventivní osobní prohlídka a prohlídka těla.¹³⁶

Důkladná osobní prohlídka se podle vnitřních pravidel vězeňské služby¹³⁷ provádí v určené, dostatečně vytápěné místnosti, vybavené rohožemi, odkládacími lavicemi a věšákem na šaty. Obviněný se při důkladné osobní prohlídce svleče donaha. Poté se provede prohlídka těla, odložených svršků a všech osobních věcí obviněného za využití detektoru kovů. **Preventivní osobní prohlídka** se zaměřuje na odhalení předmětů, kterými by obviněný mohl ohrozit bezpečnost např. eskorty nebo život jiných osob. Provádí se pečlivým prohmatáním oděvních svršků, aniž by je prohlížený odkládal a kontrolou osobních věcí za použití detektoru kovů. **Prohlídka těla** je zaměřena na zjištění stop po fyzickém násilí na těle obviněného. Provádí ji osoba stejného pohlaví, která střeží obviněné při koupání.¹³⁸

Donucovací prostředky

...Způsob používání omezovacích prostředků¹³⁹ musí být stanoven v národní legislativě. Použití okovů a řetězů je zakázáno. Omezovací prostředky nelze použít déle než je nezbytně nutné. Pouta na ruce, svěrací kazajky a jiné obdobné tělesné omezující prostředky se nesmí používat s výjimkou následujících okolností: „Bud'

¹³⁶ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 145 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹³⁷ § 139 NGŘ č. 11/2006, o vězeňské a justiční strážní

¹³⁸ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 147 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹³⁹ Tento pojem se ve svém smyslu překrývá s některými tzv. „donucovacími prostředky“ podle ustanovení § 17 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní

*v nevyhnutelném případě jako preventivní opatření proti útěku za převozu, anebo na příkaz ředitele, selžou-li ostatní opatření pro zvládnutí vězně, aby si nemohl sám ublížit nebo nemohl ublížit jiným osobám nebo způsobit vážné škody na majetku.*¹⁴⁰

Príslušníci vězeňské služby mohou používat donucovací prostředky vymezené zákonem o vězeňské službě a justiční stráží, a to pouze při plnění svých úkolů a v případě, že je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti a zároveň pouze proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo se násilím snaží mařit účel výkonu vazby anebo narušují nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby. Při použití donucovacích prostředků musí být vždy dodržena zásada přiměřenosti donucovacího prostředku odpovídající skutečné nebezpečnosti vězně.¹⁴¹

Nejčastěji používaným donucovacím prostředkem je přiložení pout, hmaty a chvaty. Poutání obviněných uvnitř věznic se zpravidla nepoužívá. Obvinění jsou však poutáni při opuštění věznice, přičemž velmi často dochází i nasazování poutacího opasku tzv. medvěda. Rozhodnutí o přiložení poutacích prostředků je ponecháno na subjektivním posouzení vedoucího eskortní služby.¹⁴²

O použití donucovacího prostředku mimo eskortu se vždy zpracovává záznam. Ten slouží k vyhodnocení oprávněnosti a přiměřenosti použití daného donucovacího prostředku. Podrobnosti upravuje vnitřní předpis vězeňské služby.¹⁴³

Předcházení násilí mezi obviněnými

Obviněný ve výkonu vazby má právo na ochranu své osobnosti před neoprávněným násilím, jakýmikoliv projevy ponižování lidské důstojnosti, urážkami nebo výhrůžkami. Věznice postupují dle vnitřního předpisu,¹⁴⁴ aby předcházely a včas odhalovaly násilí mezi obviněnými.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Pravidlo 68 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹⁴¹ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 150 – 151 s. ISBN 978-80-7357-606-6

¹⁴² MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In www.ochrance.cz, s. 35

¹⁴³ NGŘ č. 11/2006, o vězeňské a justiční stráží

¹⁴⁴ NGŘ č. 82/2006 o předcházení a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a odsouzenými

¹⁴⁵ § 61 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

U stanovených skupin obviněných (obviněných vytypovaných a zařazených do seznamu jako **možný objekt násilí** – MON, obviněný se **sníženou tělesnou hmotností** – STH, a s **nízkou mentální úrovní** – NMU) probíhá jednou za sedm kalendářních dnů zraková prohlídka těla, a to zpravidla při koupání, s cílem zjištění, zda obviněný nenese zjevné stopy po fyzickém násilí. Ve výjimečných případech může dozorce provést prohlídku těla v určené a náležitě vybavené místnosti.¹⁴⁶

Kázeňské přestupky obviněných

Kázeňským přestupkem se rozumí zaviněné porušení povinností obviněného při výkonu vazby. Za tento přestupek může být obviněnému uložen kázeňský trest. Méně závažný kázeňský přestupek lze vyřídit napomenutím nebo jinou formou sankce.¹⁴⁷

Kázeňskými tresty jsou:

- důtka,
- pokuta do výše 1000 Kč,
- zákaz nákupu potravin a věcí osobní potřeby (s výjimkou hygienických potřeb) až na dobu jednoho měsíce,
- propadnutí věci,
- umístění do samovazby až na 10 dní.¹⁴⁸

Ukládat kázeňské tresty je oprávněn ředitel věznice, vedoucí oddělení výkonu vazby a vrchní dozorce.¹⁴⁹ Uložený kázeňský trest musí být úměrný závažnosti kázeňského přestupku, přičemž nestanoví-li zákon výslovně jinak, lze obviněnému za kázeňský přestupek uložit pouze jeden kázeňský trest.¹⁵⁰

---

¹⁴⁶ Např. přeřazením obviněného z oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem do oddělení s běžným režimem. [MOTEL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In www.ochrance.cz, s. 33]

¹⁴⁷ § 22 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁴⁸ § 22 odst. 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁴⁹ § 64 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

¹⁵⁰ § 64 odst. 6 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

1.3 Problémy současného výkonu vazby

Vězeňský systém v ČR prošel mnoha změnami, spolu s nimi se samozřejmě vyvíjel i přístup k obviněným a podmínky ve výkonu vazby. Základním současným trendem v penitenciární oblasti se stala humanizace. Zjednodušeně řečeno se jedná o odklon od pouhé izolační a sankční funkce věznic spíše k pedagogicko-psychologickému přístupu.¹⁵¹ Tento trend, opírající se v mezinárodním měřítku o Evropská vězeňská pravidla¹⁵² a Chartu OSN¹⁵³, se promítá do všech oblastí současného systému vězeňství, tedy i do prostředí výkonu vazby. Požadavky uvedené v těchto dokumentech se ČR zavázala postupně naplňovat v Koncepti rozvoje vězeňství v ČR. Bohužel je tato postupná přeměna systému provázána dlouhodobými problémy, které tuto restrukturalizaci brzdí a v mnoha případech přímo znemožňují.¹⁵⁴

Mezi nejzávažnější problémy, se kterým se vězeňská služba musí vyrovnat je dlouhodobé finanční podhodnocení resortu. Finanční prostředky vystačují prakticky pouze na pokrytí základních režijních nákladů. Rozpočet věznic stanovuje na rok dopředu Generální ředitelství vězeňské služby ČR. Rozpočty jsou konstruovány tak, že pokryjí nejzákladnější provozní potřeby věznic, mnohdy jsou i tyto podhodnoceny. Veškerá činnost věznic nad tento základ přichází v úvahu pouze v případech, že nezatíží rozpočet věznic dalšími náklady. Tento stav má pochopitelně negativní dopad na kvalitu práce s vězni.¹⁵⁵

S finančními prostředky úzce souvisí také nedostatečné stavebně technické podmínky výkonu vazby. Zastaralé, často mamutí ústavy klasického typu s kapacitou několik set obviněných, přestávají být kapacitně dostačující. Tyto budovy, staré průměrně 80 – 100 let mají obrovské náklady na údržbu. Z důvodu umístění v centrech měst jsou jakékoliv úpravy, které by zvýšily počty ubytovaných, prakticky nerealizovatelné. Řešením by byl stavba nových vazebních věznic, avšak resortní

---

¹⁵¹ NETÍK, K., et al. Konceptce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998, s. 15

¹⁵² Evropská vězeňská pravidla, doporučení Rec (2006) 2

¹⁵³ Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni, Rezoluce Valného shromáždění OSN, přijatá v roce 1955

¹⁵⁴ NETÍK, K., et al. Konceptce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998, s. 11

¹⁵⁵ KRUTINA, M., et al. Monitoring vězeňství v české republice v roce 1999. Praha: Český helsinský výbor, 2000, 14 s., ISBN 80-86436-00-4

financování není schopno uvolnit najednou dostatečný počet finančních prostředků a projekt soukromých věznic, který by značně ulevil finanční zátěži, zůstává pouze v teoretické rovině.

Euforie vzniklá po „Sametové revoluci“, která byla spojena rušením věznic vyprchala, a kapacita zbylých vězeňských zařízení není v dnešní době dostačující. Vazebních věznic se do nedávné doby přeplněnost netýkala tolik, jako je tomu v případě výkonu trestu, avšak v současné době lze tento trend pozorovat i v odděleních pro vazebně stíhané. Tato situace je jednak spojena nejen s nárůstem počtu obviněných, ale i také s faktem, že nedostatečná kapacita prostor určených pro výkon trestu odnětí svobody je rozšiřována na úkor prostor určených pro výkon vazby. Naplněnost vazebních věznic znázorňuje následující tabulka:

Tabulka využití vazebních prostor určených pro výkon vazby:

Vazební věznice	Ubytovací kapacita	Počet obviněných	Procentuální naplněnost
Brno	268	252	94,03%
Břeclav	27	25	92,59%
Č. Budějovice	113	119	105,31%
Hradec Králové	163	204	125,15%
Liberec	123	122	99,19%
Litoměřice	235	233	99,15%
Olomouc	139	144	103,60%
Ostrava	284	336	118,31%
Ostrov n. Ohří	83	75	90,36%
Plzeň	152	157	103,29%
Praha – Pankrác	318	381	119,81%
Praha – Ruzyně	382	348	91,10%
Teplice	101	85	84,16%
Znojmo	20	9	45%

Zdroj: Měsíční statistické hlášení, únor 2012, in: www.vscr.cz

Neutěšená finanční situace se promítá také do materiálních podmínek obviněných. Prakticky všechny nárokové položky jsou plněny pouze na minimální hranici dané zákonem.

Samotný výkon vazby má celou řadu vedlejších účinků, které z hlediska efektivní ochrany společnosti před kriminální recidivou téměř zpochybňují jeho užití.¹⁵⁶ Extrémní podmínky často působí přímo proti penitenciárnímu úsilí. Nahromadění více či méně narušených osob v omezeném prostoru, a nedostatek odborného personálu, může mít a často má na obviněného drastické dopady. Jedinec, v podstatě odmítnutý společností, a uvržený do jen těžko akceptovatelného prostředí, nachází v mnoha případech přijetí pouze ve vězeňské subkultuře. Vliv vězeňské subkultury na jedince je velmi silný, je spojen s rituály, zvyky, způsobem, obyčejí, dokonce s vlastním slangovým slovníkem.¹⁵⁷ Je pouze otázkou času než si obviněný zracionalizuje subkulturní soustavu hodnot a postojů a ztotožní se s ní.

Všechny výše zmíněné faktory jsou kritizovány také ve Sborníku stanovisek veřejného ochránce práv, který se týká vězeňství, a také ve Výsledné zprávě z monitoringu vězeňství z roku 1999, a ve zprávě z Vybrané problematiky žen a mladistvých ve věznicích, z roku 2003, kterou vydal Český Helsinský výbor. Opakovaně je kritizováno především dlouhodobé podfinancování resortu, které je prvotní příčinou neutěšeného stavu. S tím souvisejí i všechny ostatní zmíněné problémy. Tato situace velmi ztěžuje postupné naplňování Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, kterou se vězeňská služba zavázala postupně naplňovat.

---

¹⁵⁶ NETÍK, K., et al. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998, s. 17

¹⁵⁷ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 95 s. ISBN 80-7042-256-4.

2. Dopady výkonu vazby na osobu obviněného

Vazba je zajišťovacím opatřením, jehož účelem je, ve vymezených případech, zabránit obviněnému v předpokládaném maření trestního stíhání, případně v pokračování trestné činnosti, či útěku. Úkolem vězeňství v této oblasti je zajistit, aby se vyšetřovaná osoba, po stanovenou dobu zdržovala na vymezeném místě (tj. v prostoru věznice nebo vazební věznice) a nepřicházela do styku se spoluobviněnými, případně svědky. Obviněný musí být k dispozici orgánům činným v trestním řízení, a to ve stavu umožňujícím řádný průběh dalšího vyšetřování.

Vazba je také jedním z procesních úkonů, jehož podstatným znakem je dočasná ztráta osobní svobody jedince, kterou každý pociťuje jako osobní újmu. Navíc si je každý jedinec dobře vědom toho, že bude podroben omezením, která jsou nutná ke splnění účelu vazby z hlediska jejího důvodu a k zachování stanoveného vnitřního pořádku.¹⁵⁸ Ovšem informovanost o těchto omezeních a znalost prostředí vazebních věznic je velmi individuální. Recidivisté často vynikají velmi detailními znalostmi a jejich adaptace na podmínky výkonu vazby je proto snazší. Oproti tomu, jedinci, kteří se ocitají ve vězení poprvé, mají v této oblasti velký handicap a jejich adaptace je tak od počátku velmi náročná.

S adaptací na prostředí výkonu vazby jsou samozřejmě propojeny i dopady na život obviněných. Přestože pro recidivistu je uvěznění životní krizí, oproti prvovězněnému jedinci má výhodu v alespoň částečné znalosti prostředí. Dopady vazby na obviněného však mohou být v obou případech velmi drastické.

---

¹⁵⁸ SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006, s. 9

2.1 Negativní dopady na psychiku obviněného

Uvalení vazby je pro obviněného vždy spojeno s velkou zátěží. Dochází k zásadnímu narušení sociálních vztahů, vazeb a stereotypů, osoba je izolována od vnější společnosti a nucena přizpůsobit své chování specifickému režimu. Tato situace klade na psychiku obviněného zvýšené nároky a požadavky, které lze zvládnout pouze s vystupňovaným úsilím, tj. aktivizací často všech psychických a fyzických sil, jimiž jedinec potencionálně disponuje. Dochází k narušení rovnováhy mezi vnějšími požadavky a tlaky na straně jedné a mírou adaptability jedince na straně druhé.¹⁵⁹

Zátěž, vzniklá v důsledku omezení svobody, narušuje psychickou rovnováhu jedince a uvozuje subjektivně i objektivně pozorovatelné změny chování a prožívání. Jedná se o změny psychického dění probíhající ve třech fázích:

- fáze aktivizace (poplachová reakce),
- fáze zvládnutí či pokusu o zvládnutí zátěže (fáze rezistence),
- fáze důsledková (fáze vyčerpání).¹⁶⁰

Během poplachové reakce, ke které dochází velmi záhy po nástupu do výkonu vazby, vzrůstá u obviněného obecné napětí psychiky, které je subjektivně prožíváno v podobě konkrétního emocionálního zbarvení (např. jako vzrůstající úzkost či nastupující pocit průbojnosti). Tento stav je vždy spojen s mobilizací energetických zdrojů organismu.

Zvládání psychické zátěže je plynulým pokračováním poplachové reakce. Psychická aktivace a fyziologická energetizace pokračují a možnosti adaptace na vniklou situaci dosahují maxima. Chování a prožívání jedince se diferencuje do dvou základních podob. V případě orientace na zvládnutí psychické zátěže nastupuje postupné zklidňování, kognitivní procesy se uplatňují v plně rozvinuté, emocemi nenarušené podobě, jedinec se orientuje na volbu optimálního řešení.¹⁶¹

---

¹⁵⁹ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, 74 s. ISBN 80-7178-475-3

¹⁶⁰ tamtéž, s. 128,129

¹⁶¹ tamtéž, s. 129

Druhou podobou psychické reakce v této fázi je pokračující vzestup aktivizace. Jedinec je ochromen silně prožívanými emocemi, postupně se vytrácí možnost volní seberegulace, jsou narušeny myšlenkové operace. V kognitivních procesech převládají bezděčné mimovolní průběhy, obecné rozumové možnosti nejsou využity.

Poslední, tedy důsledková fáze nastupuje jak v okamžiku zvládnutí zátěže, tak i v případě, že jedinec je danou situací natolik traumatizován, že k vyrovnání se s zátěží nedochází. V důsledkové fázi se stává zřetelným, zda jedinec náročnou situaci zvládl nebo zda jí podlehl. Pokud není schopen požadavky a tlak situace zvládnout, hovoříme o jeho psychickém selhání.¹⁶² V takovém případě musí vždy následovat intervence odborných pracovníků vězeňské služby (pedagoga, psychologa). K obrazům důsledkové fáze patří vždy i proces zotavování, kdy se psychika jedince navrácí do rovnovážného stavu. Mezi objektivní příznaky lze zařadit prožitky a pocity vyčerpanosti a únavy.

Tyto teoretické předpoklady se v podmínkách výkonu vazby projevují v podobách, které jsou specifické pro vězeňská prostředí. Reakce jedince na vazbu probíhá ve všech výše zmíněných fázích, mimo samotný fakt uvěznění je však silně determinována mnoha dalšími stresory, které psychickou zátěž na obviněného znásobují. Vyrovnání se s nimi je základem pro adaptaci obviněného na život ve vězeňském prostředí.

Nejpodstatnější stresory ve výkonu vazby:

- náhlá změna materiálního a psychosociálního prostředí, která je často prožívána jako ztráta sociálních jistot,
- deprimující zúžení volného prostoru k pohybu a intimitě,
- omezení všech druhů vnějších podnětů (podnětová deprivace),
- vynucované začlenění do nových vzorců chování, s tím spojený pocit odcizení a manipulace,
- obavy z blízké i vzdálené budoucnosti,
- problém volného času.

---

¹⁶² ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, 129 s. ISBN 80-7178-475-3

Je potřeba si uvědomit, že v okamžiku nástupu do výkonu vazby začnou na obviněného výše zmíněné faktory postupně působit, a to se stále se zvyšující intenzitou. Náročnost situace a tlaky působící v této chvíli na psychiku jedince je pro většinu lidí nepředstavitelná. Vnímání dané situace je individuální, závislé na psychickém stavu a dispozičních charakteristikách jedince, přičemž neprobíhá jako pouhý pasivní odraz vnímaného, ale je ovlivněn i minulou zkušeností a aktuálně působícími city.¹⁶³

Na psychiku obviněného mají v podmínkách výkonu vazby nejpodstatnější dopady především dva faktory:

- sociální izolace,
- dlouhodobý stres.

Izolace obviněného je s výkonem vazby úzce spojena. Obviněný je izolován nejen od ostatní (většinové) společnosti, ale také, z hlediska účelu a důvodů vazby, od většiny vězeňské populace. Dopady na psychiku mohou být této situaci drastické.¹⁶⁴ Veškeré podněty, které jedinec dostával při každodenním kontaktu se svým okolím a vzájemná interakce mezi ním a jeho přirozeným sociálním prostředím jsou násilným způsobem zpřetrhány. Ve výkonu vazby je obviněný ve vzájemné sociální interakci prakticky pouze s ostatními vězni (a to jen velmi omezeně) a s vězeňským personálem. Sociální izolace může být v takovém případě doprovázena až sensorickou deprivací.

Neméně závažným faktorem působícím ve výkonu vazby je dlouhodobý stres, který má velmi zásadní vliv nejen na psychiku obviněného, ale také a jeho fyzickou stránku. Jak již bylo uvedeno, probíhá vyrovnávání se se stresem ve třech fázích. Je však třeba si uvědomit, že stresové situace spojené s vazebním stíháním nepředstavuje pouze samotné uvěznění.

---

¹⁶³ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, 94 s. ISBN 80-7178-475-3

¹⁶⁴ Příkladem devastace osobnosti vězněné osoby vlivem sociální izolace je pokud americké věznice Walnut Street Jail z roku 1776. Nejtěžší zločinci byli v této věznici dlouhodobě umístěni na samotkách, čímž byla zapříčiněna téměř naprostá fyzická i sociální izolace. Účelem tohoto opatření byla snaha o odblokování a zpytování svědomí pachatelů, kteří si měli uvědomit své zločiny a vyjádřit lítost. Bohulibý úmysl však tehdy splněn nebyl, extrémní odloučení vězňů jak od vězeňského prostředí, tak od svobodné společnosti vedlo nakonec k destrukci jejich osobnosti. [HÁLA, J. Prologomena k penologii. In www.sweb.cz/penologie.hala]

V penitenciárních podmínkách působí mnoho krizových faktorů, se kterými se musí obviněný vyrovnat. Mařádek vymezuje nejčastější krize ve vězeňských podmínkách takto:

- prostá krize z uvěznění (přichází po velmi krátkém pobytu e věznici),
- pokračující krize (prostá krize neodeznívá, ale pokračuje, zpravidla pod tlakem vězeňské subkultury),
- krize z vývojové dynamiky trestní věci (obviněný byl obviněn z dalšího trestného činu, soud byl odložen apod.),
- krize maturační (specifická krize mladistvých obviněných - vězeň má sám krizový stav daný problémy s dospíváním a k tomuto se přidává krize z uvěznění),
- krize pramenící z rodinné situace (hrozba rozvodu, existenčních problémů apod.).¹⁶⁵

Sociální izolace, podnětová deprivace a dlouhodobý stres, které jsou navíc často doprovázeny vězeňskými krizemi mají podstatný vliv nejen na prožívání obviněného, ale také na jeho chování.

Pod vlivem penitenciárního prostředí produkují vězni často velmi neobvyklé chování. Jedná se o chování, které připomíná běžné psychiatrické kategorie duševních poruch, ale v tomto případě se nejedná o duševní poruchy ve vlastním slova smyslu. Vězeňský psycholog PhDr. Vladimír Mařádek člení poruchy chování vězňů do dvou skupin:

- abnormální chování,
- anomální chování.

---

¹⁶⁵ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 40 s. ISBN 80-7042-256-4

1. Abnormální chování

Jedná se o chování, jehož základem je skutečná porucha nebo přímo duševní nemoc. Jeho studiem se zabývá psychopatologie. Mezi abnormální chování patří těžké psychopatie, dále poruchy intelektu, alkoholické psychózy, vězeňské psychózy a neurózy a drogové závislosti. Toto chování není reakcí na uvěznění, avšak v penitenciárním prostředí je často akcelerováno, přičemž toto prostředí zpětně ovlivňuje.

Psychopatie

Obecně je psychopatie¹⁶⁶ nesprávnou skladbou osobnosti, která se projevuje převážně nevhodnými odchylkami chování, povahy, charakteru, citů a to tak, že se vymyká běžnému poměru (normě) a trpí jí psychopatická osobnost sama, často její okolí a nezřídka i celá společnost. Za její základní projevy lze považovat:

- neschopnost mít, udržet a projevovat přiměřené mezilidské vztahy,
- neschopnost snášet nesnáze a nelibost,
- nedostatek svědomí, porucha mravního vědomí, cítění a jednání,
- odchýlná emocionalita, temperament a charakter.

V porovnání s běžnou populací je v prostředí věznic vyšší zastoupení osob mimo psychikou normalitu.¹⁶⁷ Odhady hovoří dokonce o třiceti a více procentech.¹⁶⁸ Velmi negativní může být především jejich vliv na vězeňskou subkulturu a na obviněné, se kterými jsou v pravidelném kontaktu. Snahou vězeňské služby je jejich izolace od ostatní vězeňské populace.

---

¹⁶⁶ Dnes je používán termín asociální porucha osobnosti, pojem psychopatie uvádím, protože je uveden v konceptu PhDr. Mařádka.

¹⁶⁷ ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, 76 s. ISBN 80-7178-475-3

¹⁶⁸ TOMÁŠEK, J. Úvod do kriminologie (Jak studovat zločin). Praha: Grada, 2010, 137 s. ISBN 978-247-2982-4

Psychózy

Obecně se jedná o nejtěžší duševní choroby. Postižení, které je doprovází se projevuje především neadekvátním chápáním reality, ztrátou orientace, někdy i ztrátou souvislostí se svou původní osobností. Psychózy ve vězeňském prostředí jsou často následky těžkého alkoholismu (*delirium tremens*) nebo drogové závislosti.¹⁶⁹ Za typickou reakci na uvěznění, která může být až psychotického charakteru se považuje **vazbová** nebo **vězeňská psychóza**, pro kterou jsou příznačné psychotické příznaky, např. bludy.¹⁷⁰

Neurózy

Jedná se o lehčí funkční poruchy (tzn. bez prokázaného poškození CNS). Projevují se především emočními odchylkami, projevy přecitlivělosti či vyčerpání nervového systému. Tyto poruchy často mívají tělesný doprovod. Přestože pro penitenciární prostředí nemají tak zásadní význam jsou neopomenutelné. Jedná se zejména o hysterickou neurózu, pokud se projeví tzv. *velkým hysterickým záchvatem*¹⁷¹ a depresivní neurózu, která musí být odlišena od depresivní psychózy, jenž může vést až k autodestruktivnímu jednání.

I přesto, že většina vězňů, u kterých se toto chování objevuje, by měla být umístěna do psychiatrických léčen, ve většině případů tomu tak není. Jedinou kategorií psychických poruch, které nemohou být umístovány ve vazebních věznicích, jsou poruchy s akutní psychózou. Obvinění s těmito poruchami jsou nejdříve diagnostikováni ve vězeňských psychiatrických zařízeních (Praha, Brno) a pokud se duševní nemoc potvrdí, jsou umístěni do nevězeňských psychiatrických zařízení.¹⁷²

---

¹⁶⁹ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 72 s. ISBN 80-7042-256-4

¹⁷⁰ Někdy bývá za psychózu považován i tzv. *anserův syndrom* (projevuje se při vyšetřovacích úkonech neadekvátními, hrubě zkrslými až nesmyslnými výpověďmi ze strany obviněného, pravděpodobně při něm dochází k poruchám vědomí). Tomuto syndromu se podobá i tzv. *pseudodemence* (vězeň se chová tak, jak se domnívá, že se chová duševně nemocný, jedná se o simulaci či hysterickou reakci). [MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 73 s. ISBN 80-7042-256-4]

¹⁷¹ Tento záchvat nezřídka vypadá jako epileptický, rozdíl je v tom, že hysterik na rozdíl od epileptika potřebuje ke své produkci publikum, nebledne, nezraní se při pádu, ani se nepomočí a epileptická bledost je nahrazena zrudnutím obličeje. [MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 47 s. ISBN 80-7042-256-4]

¹⁷² SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006, s. 15

2. Anomální chování

Mařádek tímto pojmem označuje poruchy chování během uvěznění. Jedná se o obecně nežádoucí či škodlivou odchylku od funkčně normálního, zdravého stavu člověka.¹⁷³ Anomální má v podstatě význam nepravidelný, výjimečný či odchýlný, projevuje se jako zjevná odchylka od normy, která však nezahrnuje patologický stav.

Specificky anomálním chováním vězně ve výkonu vazby rozumíme takové chování, které není duševní poruchou či nemocí, ale vyznačuje se výjimečností a odchýlností jak od obecně lidské normy, tak i od běžné normy ve vězeňské populaci.¹⁷⁴ Poruchy chování se příčinně vážou k vězeňským podmínkám či vězeňskému prostředí. Někteří psychologové chápou anomální chování vězně jako normální reakci na nenormální podmínky věznice.¹⁷⁵

Anomální chování má řadu významných znaků, zejména změnu emotivity, osobnostní změny a změny ve vlastním chování. Jeho forma je podmíněna osobnostní vězně, která může být dále oslabena psychopatickým vývojem, chybnou socializací, mentální zaostalostí či předchozí kriminální činností.

Výrazné známky anomálního chování ve vězeňském prostředí:

- **změny emotivity:**
  - a) nepřiměřená intenzita,
  - b) nepřiměřené trvání,
  - c) i neadekvátnost emocí k situaci,
- **osobnostní změny:**
  - a) změny postojů,
  - b) simulace,
  - c) agravace,

---

¹⁷³ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 12 s. ISBN 80-7042-256-4

¹⁷⁴ tamtéž

¹⁷⁵ TOMÁŠEK, J. Úvod do kriminologie (Jak studovat zločin). Praha: Grada, 2010, 134 s. ISBN 978-247-2982-4

- **změny ve vlastním chování:**
  - a) kvantita (hyper nebo hypoaktivita) často se používá i termín psychomotorický neklid,
  - b) kvalita (nepřiměřenost chování k situaci).

Nejtypičtější anomální chování ve vězeňském prostředí:

1. krize (vězeňská krize),
2. sebepoškozování,
3. agrese,
4. šikanování,
5. násilí mezi vězni,
6. autodestruktivní jednání,
7. latentní anomální chování,
8. útěky, pokusy o útěky.

Sebepoškozování

Sebepoškozování neboli automitilace jsou v obecné rovině případy, kdy si těžce duševně nemocný člověk sám záměrně ubližuje. V penitenciárních podmínkách je sebepoškozování velmi časté, avšak v tomto případě nemusí být pácháno pod vlivem duševní choroby. Všechny případy sebepoškozování řeší vězeňský personál, lékař a specialisté. Vede se o něm předepsaná dokumentace. Je nutné rozlišovat:

- **psychotické sebepoškozování** – výše zmíněná automitilace,
- **nepsychotické sebepoškozování** – časté u psychopatických jedinců, důvodem zde bývá nuda, zábava, protest, či dosažení určité výhody,
- **delikventní sebepoškozování** – způsobeno především tlakem vězeňské subkultury.¹⁷⁶

---

¹⁷⁶ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 79 s. ISBN 80-7042-256-4

Příklady sebepoškozování vězňů:

- polykání různých předmětů,
- pořezání se (řezání se),
- vpichování si různých předmětů do různých částí těla,
- odmítání stravy, atd.¹⁷⁷

Agrese

V obecné rovině znamená agrese takové chování, jehož záměrem je druhého poškodit. Ve vězeňských podmínkách je agrese velmi častá, nalézáme ji u psychopatů a v celé řadě typů abnormálního a anomálního chování. Stupně agrese, které nalézáme v penitenciární realitě:

1) Agrese obrácená navenek:

- agrese v myšlenkách, navenek úplně potlačena,
- verbální agrese,
- agrese namířená proti předmětům,
- agrese namířená proti lidem (spoluvězněm nebo personálu) – od útoku až po vraždu,
- sadismus,

2) agrese zaměřená na sebe:

- sebeobviňující (autopunitivní) postoje,
- sebepoškozování, autodestruktivní jednání,
- masochismus.¹⁷⁸

Proti agresi ve věznicích jsou zaměřeny penitenciární výchovné postupy, možnost agresivního jednání je zohledněna již při vstupní diferenciaci obviněných. Specifikem vězeňského prostředí je tzv. násilí mezi vězni. Agresivní jednání ve výkonu vazby je vždy individuálně řešeno případ od případu.

---

¹⁷⁷ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 79 s. ISBN 80-7042-256-4

¹⁷⁸ tamtéž, s. 10

Autodestruktivní jednání

Pojem autodestruktivní jednání lze v obecné rovině rozdělit do dvou skupin:

- **sebevražda** – jednání, kdy jedinec ukončí svůj život úmyslně a vědomě,
- **sebezabití** – schází zde vědomé rozhodnutí ukončit svůj život.

Sebevražd a pokusů o ně není ve vězeňských podmínkách mnoho. Statistická ročenka vězeňské služby uvádí v roce 2010 tři dokonané sebevraždy a 31 pokusů.¹⁷⁹ Je však potřeba si uvědomit, že v případě pokusů se často jedná pouze o demonstrativní jednání, které nebylo pácháno s úmyslem sebevraždu dokonat. Vždy je však nezbytná intervence psychologů a odborných pracovníků. Veškeré autodestruktivní jednání je pečlivě evidováno, sledováno a vyhodnocováno. Cílem je nalezení preventivních postupů pro jejich předcházení.

Všechny výše uvedené poruchy chování vyplývají z osobnosti obviněného a jeho schopnosti přizpůsobit se podmínkám ve výkonu vazby. Dlouhodobý stres, sociální izolace a prostředí, do kterého je obviněný násilně začleněn, má velký dopad na jeho psychiku a zákonitě vede k pocitům úzkosti a dlouhodobým deprivacním náladám. Je potřeba si uvědomit, že ve vězení je jejich překonání specificky obtížnější.¹⁸⁰ Obvinění se proto často snaží o únik z tohoto tlaku.

---

¹⁷⁹ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2010. správní odbor Vězeňské služby ČR, In www.vscr.cz.

¹⁸⁰ HÁLA, J. Prologomena k penologii, In <http://www.sweb.cz/penologie.hala>., s. 3

2.2 Negativní dopady na sociální status obviněného

Negativní dopady na život obviněného lze pozorovat i v sociální (myšleno společenské) oblasti. Uvalením vazby na jedince dochází k výraznému narušení jeho sociálních vazeb nejen s rodinou, které se tato situace dotýká nejvíce, ale se všemi, se kterými byl obviněný, před uvalením vazby, ve vzájemné interakci. Tato situace může mít drastické následky a je úkolem vězeňské služby jim předcházet.

Na život obviněného má v prostředí výkonu vazby vliv především sociální izolace. Jsou zpřetrhány prakticky všechny sociální vazby jedince, rodinnými počínaje až např. pracovními konče. Jedinec je odtrhnut od spřízněných sociálních skupin a násilně zařazen do nového, pro něj naprosto nepřírozeného, prostředí. Dostává se do područí nového sociálního vlivu, kterému se musí přizpůsobit. Tento vliv vždy znamená změnu v úsudcích, názorech a postojích jedince, a v případě dlouhodobého nebo opakovaného působení může mít vliv na celkovou negativní změnu jeho osobnosti a hodnotového systému.¹⁸¹

V jakémkoli vězeňském prostředí působí na vězně prakticky pouze dvě sociální skupiny. První jsou zaměstnanci vězeňské služby, zastupující oficiální požadavky, kterým se vězeň musí přizpůsobit. Druhou skupinou jsou ostatní vězni. Tato skupina tvoří základ pro vězeňskou subkulturu,¹⁸² která má v prostředí věznice zásadní vliv na život všech vězňů. Tento vliv je velmi silný, je spojen především se sociálním učením, rituály (např. přijímání na celu), vlastním jazykem apod.¹⁸³ Adaptaci obviněného na prostředí výkonu vazby je proto potřeba chápat ve dvou odlišných rovinách:

Adaptace na vězeňské prostředí - tedy akceptování pravidel výkonu vazby daných příslušnými právními předpisy a přizpůsobení se vězeňskému režimu stanovenému řádem konkrétní vazební věznice. Tedy přizpůsobení se oficiálnímu prostředí výkonu vazby.

---

¹⁸¹ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 95 s. ISBN 80-7042-256-4.

¹⁸² Jedná se o označení pro těžko postižitelný život vězňů, jejich vzájemné vazby a vztahy v penitenciárním prostředí. [MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 85 s. ISBN 80-7042-256-4.]

¹⁸³ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 95 s. ISBN 80-7042-256-4.

Adaptace na prostředí vězeňské subkultury - tedy přijetí subkulturních norem a pravidel, značně odlišných od pravidel obecně platných, osvojení si nových vzorců chování, následkem čehož dochází k postupnému vyhasínání adaptivního chování potřebného k životu mimo vězení.

Tato dvojakost provází obviněného po celou dobu výkonu vazby. V případě dlouhodobého nebo opakovaného působení se stává pravidlem, že obviněný podlehne negativnímu vlivu vězeňské subkultury a přijme její pravidla a vzorce chování, začlení se do skupiny ostatních vězňů a přizpůsobí se všem podmínkám života ve věznicí. Tento jev, tzv. prisonizace, působí bez rozdílu na všechny vězněné osoby.

Prisonizace má dvě složky:

1. **Instucionalizaci** – jedná se o výsledek adaptace na přísně a vysoce organizovaný život ve věznicích (časový rozvrh dne, způsob chování a vystupování vůči personálu, důraz na pořádek, vnější kázeň apod.) Této formě podlehne převážná většina vězňů, jejím typickým znakem je povrchní předstíraná poslušnost.¹⁸⁴
2. **Ideologizaci** – ta se projevuje identifikací s kriminální subkulturou, patří sem např. osvojení si (a užívání) specifického jazyka. Představuje vnitřní přijetí subkulturních norem pravidel.¹⁸⁵

Mezi problémy, které s vězením úzce souvisejí, patří také tzv. „druhý život vězňů“. Ten zahrnuje všechny specifické struktury, aktivity, chování a vztahy, které uvnitř vězeňské subkultury vznikají a fungují v době, kdy vězni nejsou pod přímým vlivem vězeňské služby. Působením druhého života vzniká specifické klima cely, oddělení, a v některých případech celé vězeňské subkultury.¹⁸⁶ Tato neproniknutelná změť vztahů mezi vězni, norem a hodnot, tvoří hlavní překážku účinného výchovného působení na vězně, který musí vycházet spíše se spoluvězni než s vězeňským personálem. Většina vězněných osob proto po určité době volí takové způsoby chování a projevu, které se neodlišují od ostatních spoluvězňů. Zda se jedná o konformismus nebo pouze o „vnější slupku“ bývá velmi složité poznat.

---

¹⁸⁴ SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006, s. 17

¹⁸⁵ HÁLA, J., SOUDKOVÁ, P. Jak mluví čeští vězni (Úloha a místo vězeňského argotu). samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 4/2009, 10 s. ISBN 80-238-9463-3

¹⁸⁶ SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006, s. 15

Základní pravidla, kterými se řídí většina vězňů:

- Neplet' se do věcí jiných vězňů!
- Nebud' moc zvědavý!
- Nepouštěj si pusu na špacír!
- Hled' si svého!
- Nebonzuj!¹⁸⁷

Uvnitř vězeňského kolektivu existuje také zvláštní systém pseudohodnot a norem, které vytvářejí a zvyšují sociální status vězně uvnitř dané kriminální subkultury. Za obdivem a respektem z těchto „silných jedinců“ však často bývá strach spoluvězňů.

Sociální status vězně upevňuje:

- **závažnost spáchaného trestného činu** – značné prestiži se u většiny vězňů těší pachatelé tzv. medializovaných kauz (přepadení bank, pošt, transportů peněz), u vrahů není situace tolik jednoznačná (pozitivně jsou hodnoceni trestné činy spáchané na policistech, naopak negativně jsou vždy hodnoceny vraždy starých lidí, dětí apod.),
- **vězeňská demografická osobní historie vězně** – zda vykonával trest v některém „pověstném vězení“ např. Mírov, Valdice apod.,
- **doba celkově strávená ve vězení** – ať již ve výkonu vazby nebo trestu,
- **solventnost vězně,**
- **schopnost nebo možnost vězně ovlivnit zaměstnance vězeňské služby,**
- **vnější znaky vězně** – vyvinutá muskulatura, tetování, ovládání bojových umění apod.,
- **osobní penitenciární historie vězně** – známý útekář, organizátor vzpoury, pachatel útoku na zaměstnance vězeňské služby,
- **mediálně známí vězni,**
- **prestiž pracovního zařazení vězně.**¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ HÁLA, J., SOUDKOVÁ, P. Jak mluví čeští vězni (Úloha a místo vězeňského argotu). samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 4/2009, 15 s. ISBN 80-238-9463-3

¹⁸⁸ SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006, s. 23

Sociální status vězněné osoby má podstatný vliv na jeho přijetí vězeňskou subkulturou a s tím spojenou adaptací na prostředí a podmínky ve věznici. Obviněný s „vysokým sociálním statutem“ (zpravidla se jedná o recidivisty v určitém stupni prizonizace) je schopen se na konkrétní podmínky té které vazební věznice velmi rychle adaptovat. Na druhou stranu, např. v případě prvoobviněného je adaptace velmi problematická, ovlivněná jak bylo uvedeno výše prostředím vězeňským personálem, subkulturou a také sociální atmosférou konkrétní věznice.

Sociální atmosféra ve věznici je velmi důležitým, reálně působícím faktorem, který však penitenciární teoretici doposud zpracovali jen minimálně. Sociální psychologové a sociologové popisují jako významný znak každé sociální skupiny její atmosféru neboli klima a chápou ji jako poměrně stabilní „zvenku“ i „zevnitř“ „dobře čitelné“ emocionální nalazení této skupiny, které můžeme kladně nebo záporně ovlivňovat.¹⁸⁹

Atmosféru vězeňského zařízení je možno, s určitým zjednodušením, popsat jako souhrn několika vrstev nálad, pocitů, postojů a přesvědčení určitých jedinců (ale také veřejnosti) o té které věznici. Pro názornost se dá hovořit o čtyřech vrstvách:

1. pocity, nálady až postoje či přesvědčení, které získal vnější pozorovatel o věznici,
2. pověst věznice v okolí,
3. pocity, emocionální nalazení až přesvědčení vězňů,
4. pocity a emocionální nalazení vězeňského personálu.¹⁹⁰

Postoje a přesvědčení o věznici si vnější pozorovatel utváří zpravidla nejsilněji „prvním dojmem“ při setkání s věznici. Tento postoj bývá zpravidla negativní. **Pověst věznice** u nekriminální populace vzniká zpravidla vlivem masmédií. Kriminální populace má úroveň jednotlivých vězeňských zařízení také velmi dobře zmapovanou, avšak především v ústním podání. V jejich očích je pověst věznice tvořena celou řadou aspektů, především volností vyžadované kázně a režimu, způsobem jednání vězeňského personálu, kvalitou stravy apod.

---

¹⁸⁹ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 81 s. ISBN 80-7042-256-4

¹⁹⁰ tamtéž, s. 82

Třetí vrstva je opět utvářena individuálními zkušenostmi, které se propojují se zkušenostmi vězeňské subkultury, avšak zatímco v prvních dvou vrstvách hrají roli spíše vzpomínky, zde mají rozhodující „slovo“ aktuální zážitky. V tomto ohledu se nedají použít termíny spokojenost či nespokojenost obviněného, neboť v penitenciární realitě jde zpravidla vždy o nespokojenost vězně s prostředím. Také **atmosféra mezi vězeňským personálem** významně ovlivňuje klima věznice. Pokud je atmosféra negativního ladění, ovlivňuje nepříznivě všechny ostatní vrstvy sociální atmosféry věznice.¹⁹¹

Na osobu ve výkonu vazby nepůsobí pouze výše zmíněné skutečnosti, ale zejména fakt, že obviněný je vytržen ze své přirozené sociální skupiny a izolován od okolního světa. Vzorce chování, fungující v „normálním světě“ zde neplatí, sociální interakce s okolím má svá pravidla, která jsou naprosto odlišná od okolního světa, pod vlivem vězeňské subkultury se vytrácejí normy a hodnoty, které platí „venku“. Obviněný pod tímto tlakem postupně ztrácí základní návyky a dovednosti potřebné pro život mimo vězení.

S uvězněním jsou spojeny vedlejší nežádoucí účinky. Do této kategorie lze jednoznačně zařadit hrubé poruchy rodinného života a přátelských vazeb, vedoucích až k rozpadu rodiny a trvalému vykořenění jedince z jeho sociálního prostředí v důsledku jeho téměř naprosté izolace (zejména v prvních dnech po uvalení vazby).¹⁹² Podpora těchto vztahů omezena zákonem. Kontakt s rodinou a přáteli je omezen pouze na návštěvy, 90 minut jednou za dva týdny¹⁹³, a korespondenci,¹⁹⁴ ta sice omezená není, ale je kontrolována pracovníky vězeňské služby. V tomto případě je pro obviněného velmi složité udržet rodinné a přátelské vazby na odpovídající úrovni.

Neméně závažnou skutečností, která je s vězeňstvím spojena, je tzv. stigmatizace. Jedná se o jev, kdy společnost člověku, který již byl ve vězení, přisuzuje negativní vlastnosti, které má spojeny s kriminální subkulturou. K tomuto jevu dochází

---

¹⁹¹ MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, 84 s. ISBN 80-7042-256-4

¹⁹² NETÍK, K., et al. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998, s. 21

¹⁹³ § 14 odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

¹⁹⁴ § 13 odst. 1 a 2 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

i v situaci, že jedinec, byl z vazby propuštěn na svobodu, protože mu nebyl prokázán žádný trestný čin. Zjednodušeně řečeno má cejch: „jednou vězeň, pořád vězeň“. Pro obviněného má tato skutečnost podstatný dopad do života po propuštění, především v oblasti jeho postavení ve společenské hierarchii.

Jak vyplývá z výše uvedených skutečností. Jsou dopady do sociální oblasti obviněného velmi závažné. Zpočátku je vytržen ze svých přirozených sociálních vazeb a vztahů a násilně začleněn do nové sociální skupiny, které se musí přizpůsobit. K tomu je nezbytné přičíst, že po celou dobu výkonu vazby je pod silným tlakem vězeňské subkultury, která má velmi negativní vliv na jeho dočasnou socializaci. Po propuštění je nucen obnovit poškozené sociální vazby s rodinou a přáteli, přičemž musí odbourat názory a postoje, které mu byly vštípeny pod tlakem vězeňské subkultury a překonat stigmatizaci spojenou s uvězněním. Tato situace je velmi náročná a klade na obviněného obrovské nároky.

3. Aktivity realizované ve výkonu vazby

Bod 27 Evropských vězeňských pravidel upravuje cvičení a rekreační činnost vězňů s tím, že pokud to počasí dovoluje, musí mít všichni vězni možnost vykonat nejméně jednu hodinovou procházku denně nebo cvičit na volném prostranství. Pro případy špatného počasí je potřeba zajistit náhradní možnost cvičení. Řádně organizované činnosti pro rozvoj fyzické zdatnosti a zajištění dostatečných možností pro cvičení a rekreační činnost musí podle Evropských vězeňských pravidel tvořit nedílnou součást vězeňského režimu a vězeňská správa musí tyto činnosti zajištěním vhodný prostor, zařízení a náradí. Musí být zajištěny možnosti pro rekreační činnosti, ke kterým patří sport, hry, kulturní vyžití, koníčky a jiné volnočasové aktivity.¹⁹⁵

Vnitrostátní právní úprava se v obecné rovině opírá především o zákon o výkonu vazby a řád výkonu vazby. Konkrétní volnočasové aktivity, možnost jejich realizace a jejich nabídka je upravena ve vnitřním řádu každé vazební věznice.

Jak již bylo několikrát uvedeno, základním požadavkem kladeným na vězeňskou službu v případě výkonu vazby je zajištění obviněné osoby pro orgány činné v trestním řízení. Aktivity, které jsou nabízeny obviněným, proto musí být tomuto faktu přizpůsobeny. Pokud tyto srovnáme s programy zacházení, které jsou realizovány ve výkonu trestu odnětí svobody, je zde patrný jasný rozdíl, který plyne právě ze specifík výkonu vazby.

Programy zacházení jsou orientovány především na resocializaci odsouzeného. Tedy na posilování takových postojů a dovedností, které vězněné osobě pomohou k návratu do společnosti a umožní ji vést soběstačný život.¹⁹⁶ V případě výkonu vazby ustupuje resocializační působení v pozadí. Tato skutečnost je dána především následujícími faktory:

---

¹⁹⁵ Pravidlo 27 Evropských vězeňských pravidel, doporučení Rec (2006) 2, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/2006

¹⁹⁶ § 2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

- presumpce nevinoty,
- délka trvání vazebního stíhání,
- specifika výkonu vazby.

Presumpce nevinoty zakotvená jako jedno ze základních práv v naší jurisdikci mimo jiné znamená, že obviněná osoba dosud nebyla pravomocně odsouzena, tudíž je na ni potřeba pohlížet jako na osobu nevinou. Pokud vycházíme z této definice, je potřeba si také uvědomit, že osoba, která nic nespáchala, nepotřebuje resocializaci. Vězeňská služba tento fakt obchází tím, že programy ve výkonu vazby nenazývá resocializační, ale preventivně výchovné.

Neméně podstatným faktorem je i doba, po kterou lze na obviněného působit. Pokud budeme vycházet ze statistické ročenky vězeňské služby za rok 2010 je průměrná doba vazebního stíhání 9 měsíců.¹⁹⁷ Je pochopitelné, že za takto krátkou dobu nemůže být sebeintenzivnější pedagogicko-výchovné působení účinné.

Specifika výkonu vazby se týkají především otázky zajištění účelu vazby. Mezi ně patří především, aby:

- bylo zabráněno útěku,
- bylo zabráněno další trestné činnosti,
- bylo zabráněno kontaktům, které by mohly narušit další vyšetřování apod.

---

¹⁹⁷ Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2010. správní odbor Vězeňské služby ČR, In www.vscr.cz, s. 68

3.1 Vymezení aktivit realizovaných ve výkonu vazby

Aktivity určené osobám ve výkonu vazby se dají rozdělit do několika okruhů. Tyto programy mají v každé věznici svůj vlastní charakter, který je determinován především ekonomickými a stavebně-technickými podmínkami konkrétní věznice, odbornou úrovní a ochotou personálu a v neposlední řadě ochotou vězňených osob. V zásadě je možné je rozdělit na:

- preventivně-výchovné programy,
- vzdělávací programy,
- zájmové programy,
- sportovní programy.

Cílem těchto aktivit je především omezení negativních dopadů na obviněného, které jsou způsobeny dlouhodobým stresem a izolací, a také naplnění volného času smysluplnou činností, odstranění syndromu nudy a zkrácení doby, kterou obvinění tráví přímo na celách.¹⁹⁸

Preventivně výchovné programy:

Jedná se zejména o individuální nebo skupinové pedagogické, osvětové, psychologické, zdravotní nebo právní aktivity a činnosti vedené kompetentními zaměstnanci vězeňské služby nebo externími pracovníky. Z těchto aktivit nabízejí vazební věznice především psychologickou relaxaci, rozvoj vzájemné komunikace, sociální výcvik, psychoterapii, artterapii, muzikoterapii, sociálně právní poradenství, trénink zvládání vlastní agresivity a metody, formy a prostředky protidrogové prevence.¹⁹⁹

Tyto aktivity jsou určeny především jako psychologická a sociálně právní pomoc obviněnému, který je bezprostředně po nástupu do výkonu vazby pod velkým tlakem

---

¹⁹⁸ Čl. 20 odst. 1 Vnitřního řádu pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz

¹⁹⁹ Čl. 21 Vnitřního řádu pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz

a často není schopen se zorientovat v požadavcích, které jsou na něj kladeny ze strany vězeňské služby, vyšetřujících orgánů, státních institucí, spoluvězňů, rodiny apod.

V rámci psychologické pomoci jsou aktivity v podmínkách výkonu vazby zaměřeny především na různé aspekty penitenciární psychohygieny. Tedy především na pomoc obviněnému při překonání těžké životní situace, kterou výkon vazby bezpochyby je.

Základem těchto aktivit je terapie. Obvykle se jedná o terapii skupinovou, na individuální terapii nejsou ve vězeňských podmínkách právě ideální podmínky. Tento fakt je způsoben především nedostatkem odborného personálu a vhodných prostor. Ve vazbě jsou tedy realizovány převážně skupinové terapie a relaxační a komunikační cvičení. Využívána je také kognitivně - behaviorální terapie. Vychází z toho, že zdrojem psychických problémů jedince a následných negativních dopadů jsou jeho jádrová přesvědčení a způsob jeho chování.

Sociálně právní poradenství je obvykle realizováno externími sociálními pracovníky, případně zaměstnanci vězeňské služby. Jedná se o pomoc obviněnému při řešení právních problémů a specifických sociálních problémů, které jsou s výkonem vazby spojeny.

Vzdělávací programy:

Vzdělávacími programy se rozumí aktivity vedené zaměstnanci věznice nebo externími spolupracovníky nebo jimi kontrolované. Jedná se především o kurzy základů českého jazyka, matematiky, dějepisu, výchova k občanství, výchova ke zdraví, výuka cizích jazyků, práce na PC apod.²⁰⁰

Specifickým vzdělávacím programem je zajištění základní školní docházky, které je realizováno vazební věznicí ve spolupráci s příslušnou základní školou. Tento program je určen mladistvým obviněným, kteří doposud neukončili základní školní

---

²⁰⁰ Čl. 22 Vnitřního řádu pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz

docházku. Problematikou tohoto programu je jeho vlastní zajištění. Tuto skutečnost potvrzuje i veřejný ochránce práv, který ve svých stanoviscích k vězeňství kritizuje zejména neochotu školských pracovníků docházet do věznice. Výuku mladistvých, kterou by měla zajišťovat škola, tak často zajišťuje vězeňský sociální pedagog.²⁰¹

Zájmové programy:

Zájmové aktivity obsahují nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním. Jejich cílem je zejména rozvíjení schopností, vědomostí a dovedností obviněných. Smyslem těchto programů je vyplnit volný čas vězněných osob aktivní smysluplnou činností zaměřenou na rozvoj osobnosti a udržení fyzické a psychické kondice.²⁰² Zájmové programy jsou realizovány především v jednotlivých kroužcích. Ty jsou specifické pro každou vazební věznici, zejména v závislosti na odborné znalosti konkrétních vychovatelů. Limitujícím faktorem jsou také finanční možnosti jednotlivých vazebních věznic. Patří sem zejména:

- výtvarné kroužky,
- hudební kroužky,
- společenské hry,
- filmové kluby atd.

Sportovní programy:

Sportovní programy mohou být tvořeny kondičním cvičením, sportovními hrami nebo dalšími pohybovými aktivitami, které mohou podle podmínek vazební věznice uskutečňovat obvinění ve vnitřních či vnějších prostorech věznice, které jsou k tomuto účelu zřízeny, např. na hřišti, v tělocvičně, ve vyhrazených prostorech pro realizaci vycházek a místnostech pro kondiční cvičení.²⁰³

---

²⁰¹ MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, 93 s. ISBN 978-80-7357-606-6

²⁰² Čl. 23 Vnitřního řádu pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz

²⁰³ Čl. 24 Vnitřního řádu pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz

Specifickou sportovní aktivitou, která je určena obviněným je kondiční cvičení. Jedná se o formu aktivní pohybové relaxace pro správné fungování pohybového aparátu, prevenci civilizačních chorob, udržení vzhledu a hmotnosti, kterou lze provádět i bez posilovacích strojů. K tomuto účelu je ve vazební věznici zřízena samostatná místnost či vyhrazený prostor, ve kterém je kondiční cvičení realizováno.

Duchovní služba:

Ve vazebních věznicích jsou poskytovány duchovní služby ve smyslu zákonných předpisů.²⁰⁴ Je zajišťována profesionálními duchovními (jedná se o vězeňské kaplany i dobrovolné duchovní). Duchovní služba je v České republice zásadně ekumenická a mohou se na ní podílet všechny církve, které jsou v České republice registrovány s právem služby ve věznicích. Církve se mohou podílet na poskytování duchovní služby obviněným:

- individuálními rozhovory, pastoračními návštěvami a umožněním individuálního přístupu k náboženským úkonům,
- konáním bohoslužeb pro zájemce z řad obviněných,
- vedením studijních hodin k výkladům náboženských textů,
- zajišťováním duchovní a náboženské literatury a zpěvníků,
- dalšími vhodnými formami přispívání k uplatnění práva obviněného svobodně projevit své náboženství a víru.²⁰⁵

Vazební věznice je povinna vytvářet pro duchovní služby poskytované obviněným vhodné podmínky a podle konkrétních možností zabezpečit vhodné prostory pro duchovní služby.²⁰⁶

---

²⁰⁴ Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech

²⁰⁵ odst. 3 § 15 Zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

²⁰⁶ odst. 6 § 15 Zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

3.2 Realizace aktivit ve výkonu vazby

Výkon vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby a Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 109/1994, kterou se vydává Řád výkonu vazby. Volnočasové aktivity jsou rámcově upraveny v řádu výkonu vazby. Další podrobnosti jsou ustanoveny ve sbírkách nařízení generálního ředitele vězeňské služby, sbírkách pokynů ředitele odboru výkonu vazby a trestu a v neposlední řadě také v metodických listech ředitele odboru výkonu vazby a trestu, které vydává Generální ředitelství vězeňské služby ČR.

Aktivity realizované ve výkonu vazby jsou specifické pro každou vazební věznici. Tato skutečnost je dána především finančními a materiálními podmínkami konkrétní věznice a personálním zabezpečením jednotlivých programů. Toto koresponduje s výše zmíněnými problémy současného výkonu vazby. Vazební věznice jsou často z finančních důvodů nuceny omezit materiální zabezpečení aktivit pouze na nutné minimum.

Obvinění mají zpravidla k dispozici kulturní místnost, vycházkové dvory a tělocvičnu, případně dílnu. Na oddělení výkonu vazby, kromě strážných vězeňské služby pracuje tým specialistů ve složení speciální pedagog, psycholog, sociální pracovníce a vychovatelé.

Práce odborných zaměstnanců vězeňské služby vymezují Standardy odborné práce, které vycházejí z koncepčních záměrů rozvoje Českého vězeňství v oblasti psychologické a terapeutické služby, který byl zpracován Psychologickým pracovištěm vězeňské služby a poradním orgánem psychologického pracoviště vzhledem k potřebě přesně vymezit, definovat a určit roli psychologa a vychovatele-terapeuta v bezpečnostním sboru vězeňské služby s ohledem na nově přijaté legislativní úpravy a s ohledem k dalším souvisejícím krokům, které vyplývají z postupně rozvíjených a do podmínek praxe aplikovaných koncepčních záměrů vězeňské služby v oblasti zacházení s vězňnými osobami.²⁰⁷

---

²⁰⁷ Manuál standardů odborné práce vychovatele-terapeuta, In www.vscr.cz

Výchovně-vzdělávací činnost na oddělení vazby probíhá podle týdenních plánů, které jsou rámcové a umožňují zapojení co největšího počtu osob, přičemž návrh aktivit a doba jejich uskutečňování se přizpůsobuje provozu vazby.²⁰⁸ Důraz je kladen na aktivity zaměřené na vzdělávání a doučování. Jedná se o procvičování znalostí z českého jazyka, matematiky apod. Podle podmínek v konkrétní vazební věznici se realizují např. i kurzy cizího jazyka apod. Obviněným jsou zadávány také samostatné úkoly na cely. Jejich splnění umožňuje účast na výběrových aktivitách.

Sportovní činnosti jsou realizovány formou cvičení ve vymezených prostorech. Těmito prostory mohou být vycházkové dvory, tělocvičny, posilovny či společenské místnosti. Kondiční cvičení může být provozováno také přímo na celách. Sportovní aktivity jsou mezi obviněnými velmi oblíbené. Ve vazebních věznicích jsou pro ně vytvořeny nejpříznivější podmínky. Tato skutečnost je dána především jejich finanční a personální nenáročností.

Pozornost je věnována rovněž problematice právního poradenství, rozvíjení komunikativních schopností a problematice mezilidských vztahů. Uskutečňují se skupinová sezení. Tyto aktivity jsou realizovány pod vedením sociálního pracovníka, který obviněným poskytuje odborné právní poradenství a psychologa, který pomocí skupinové terapie rozvíjí komunikační dovednosti zaměřené na podporu mezilidských vztahů.

Problematickým faktorem realizace volnočasových aktivit ve výkonu vazby je především splnění účelu výkonu vazby. Osoby ve výkonu vazby se umísťují způsobem, aby nedocházelo ke vzájemnému kontaktu spoluobviněných. Tato skutečnost se týká nejen umístění na celu, ale všech dalších činností ve výkonu vazby, tedy včetně volnočasových aktivit. Neméně problematická je také diferenciací na základě posouzení rizika, které může obviněný představovat pro ostatní vězněné osoby (tzv. Risk assessment).

---

²⁰⁸ Výkon vězeňství, In www.vscr.cz

V neposlední řadě je potřeba vzít v potaz konkrétní finanční a materiální podmínky vazební věznice. Kvalitní volnočasové aktivity ve výkonu vazby jsou na straně vězeňské služby podmíněny následujícími faktory:

- prostředí ve věznicích,
- kvalitní personál, který s obviněnými pracuje,
- dostatečné finanční zázemí pro výkon zájmových aktivit,²⁰⁹

Všechny výše zmíněné faktory jsou závislé především na finančních prostředcích, které v současné době nemá vězeňská služba k dispozici. Prostředí vazebních věznic je zastarale a kapacitně nedostačující, vězeňská služba nemá dostatek prostor pro realizaci volnočasových aktivit, alarmující je také nedostatek odborného personálu, v těchto podmínkách je realizace volnočasových aktivit velkým problémem.

---

²⁰⁹ KRUTINA, M., et al. Monitoring vězeňství v české republice v roce 1999. Praha: Český helsinský výbor, 2000, 22 s. ISBN 80-86436-00-4.

4. Výzkum

4.1 Stanovení hypotéz

Výzkumné hypotézy byly stanoveny s ohledem na dílčí závěr předchozích kapitol, ze kterého vyplývá, že prostředí výkonu vazby a podmínky pro obviněné se postupně zlepšují a rozšiřuje se i nabídka možných volnočasových aktivit. Na obviněného však neustále doléhají negativní dopady výkonu vazby, se kterými je nucen se vyrovnat. Jedná se především o odloučení od rodiny a sociální izolaci, specifické prostředí vazby, kterému se musí obviněný přizpůsobit, dlouhodobý stres, podnětovou deprivaci a v neposlední řadě také obavy z budoucnosti a problémy s volným časem. Cílem průzkumu je zjistit, zda jsou aktivity nabízené vězeňskou službou obviněnými využívány, a zda jsou schopny negativní dopady výkonu vazby alespoň částečně eliminovat.

Stanovené hypotézy:

- H1 Na osobu obviněného má největší dopad období bezprostředně po nástupu do výkonu vazby.**
- H2 Obvinění, kteří se zúčastňují nabízených aktivit, lépe zvládají negativní dopady výkonu vazby.**
- H3 Rodinné zázemí pomáhá obviněnému překonávat negativní dopady vazby**

4.2 Vyhodnocení výzkumu

Základní metodou průzkumné části byl dotazník pro obviněné osoby. Dotazník byl konstruován s otevřenými i uzavřenými otázkami. Vzhledem k zákonu o výkonu vazby²¹⁰, potažmo k zákonu o ochraně osobních údajů²¹¹ byl dotazník anonymní, což bylo vykoupeno ztrátou některých sociologických údajů (např. využívání volnočasových aktivit v závislosti na věku obviněného, na pohlaví apod.).

Dotazník byl rozeslán ve dvou vazebních věznicích. Jednalo se o jednu vazební věznici na Moravě (dále jen věznice A) a jednu v Čechách (dále jen věznice B). Obvinění z věznice A byly určeny jako základní výběrový soubor, obvinění z věznice B byly stanoveny jako soubor kontrolní. Do každé skupiny bylo rozesláno 40 dotazníků. Procentuální výpočty jsou prováděny se zaokrouhlením na jedno desetinné místo.

Ve spolupráci s odbornými pracovníky vězeňské služby jednotlivých vazebních věznic bylo vybráno 80 respondentů bez předem stanovených kritérií. Návratnost činila ve věznici A 35 dotazníků (87,5 %), ve věznici B 33 dotazníků (82,5 %). Jeden z vyplněných dotazníků vrácených z věznice B však nebylo možno do vyhodnocení průzkumu zahrnout, jelikož respondent neodpovídal na stanovené otázky, návratnost tedy činila 32 dotazníků (80%). Celková návratnost dotazníků byla 83,8%.

Dotazovaní respondenti odpovídali na otázky směřované k možnostem a zájmu o volnočasové aktivity nabízené vězeňskou službou obviněným osobám, informovanosti o existující nabídce těchto aktivit, dále na otázky zaměřené na stresující faktory výkonu vazby a prostředky jak se s nimi obvinění vyrovnávají.

---

²¹⁰ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

²¹¹ Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů

Analýza dotazníkového šetření

3. *Byl jste již někdy ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody?*

Účelem otázky bylo rozdělit respondenty na dvě samostatné skupiny, což bude zohledněno v dalším hodnocení dotazníku. Jednu skupinu tvoří osoby, které již mají s výkonem vazby zkušenosti, druhou skupinou jsou prvoobviněné osoby. Důvodem je obecně uznávaný předpoklad, že pro obviněné, kteří již byly vazebně stíháni, nepředstavuje výkon vazby tak vysoký zátěžový faktor, jak je tomu u osob, které jsou ve výkonu vazby poprvé.

	Věznice A	Věznice B
Ano	17 obviněných (48,6%)	12 (37,5%)
Ne	18 obviněných (51,4%)	20 (62,5%)

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že ve věznici A se z 35 respondentů deklaruje jako prvoobviněný 18 tázaných, což představuje 51,4 %. Ve věznici B se takto deklaruje 20 tázaných, což představuje 62,5 %. Tato data jsou pouze orientační, jelikož se nejedná o údaje dlouhodobě sledované vězeňskou službou, nejsou dostupná srovnávací data.

4. *Jak dlouho jste v současné době ve výkonu vazby?*

Účelem otázky bylo ověřit, po jakou dobu jsou obvinění vystaveni působení negativních dopadů výkonu vazby.

Délka vazby do:	Věznice A	Věznice B
4 měsíců	16 (46,7%)	17 (53,1%)
9 měsíců	10 (28,6%)	12 (37,5%)
1 roku	5 (14,3%)	3 (9,4%)
nad 1 rok	4 (11,4%)	0 (0%)

Z tabulky vyplývá, že doba, po kterou je obviněná osoba podrobena výkonu vazby ve většině případů nepřesahuje 9 měsíců. Tento stav koresponduje se statistickou ročenkou vězeňské služby za rok 2011.²¹²

5. *Jste po dobu výkonu vazby v kontaktu s rodinou?*

Rodinné prostředí je základním sociálním zázemím jedince. Účelem otázky je ověřit zda obviněný i po nástupu do výkonu vazby tento kontakt nadále udržuje.

	Věznice A	Věznice B
Ano	31 (88,6%)	30 (93,8%)
Ne	4 (11,4%)	2 (6,2%)

Z výše uvedených čísel jednoznačně vyplývá, že převážná většina respondentů byla před nástupem do výkonu vazby v úzkém kontaktu s rodinou. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že po dobu výkonu vazby je tento kontakt zákonem omezen na 90 minut jednou za dva týdny (přičemž podle specifiky trestné činnosti může být tento kontakt ještě omezen),²¹³ jedná se u výše zmíněného procenta obviněných o významný zásah do základních sociálních vazeb.

6. *Byl jste před uvalením vazby trvale zaměstnán?*

Otázka ověřuje, zda měli respondenti před nástupem do výkonu vazby trvalé zaměstnání. Výsledky jsou podstatné pro ověření sociálních návyků obviněných.

	Věznice A	Věznice B
Ano	22 (62,9%)	25 (78,1%)
Ne	13 (37,1%)	7 (21,9%)

²¹² Více viz. Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2011. správní odbor Vězeňské služby ČR, In www.vscr.cz, s. 75

²¹³ Může se jednat např. o omezení kontaktu s rodinnými příslušníky, kteří jsou obviněni v téže trestní věci apod.

Výsledky ukazují, že zaměstnaných obviněných bylo více než 60%. Uvalením výkonu vazby tedy přišli o příjem, kterým zajišťovali svoji existenci. S touto skutečností jsou spojeny i navazující finanční problémy rodiny obviněného.

7. Provozoval jste před nástupem do výkonu vazby zájmové a kulturní aktivity? (vyberte)

Otázka ověřuje kulturní a sociální zázemí a návyky obviněného, je podstatná pro porovnání aktivit obviněného na svobodě s aktivitami po nástupu do výkonu vazby.

	Věznice A	Věznice B
Aktivní sport	21 (67,7%)	24 (92,3%)
Návštěvy divadla	5 (16,1%)	7 (26,9%)
Návštěvy kina	11 (35,4%)	12 (46,2%)
Náboženské akce	9 (29%)	9 (34,6%)
Společné akce s přáteli	17 (54,8%)	19 (73,1%)

Při vyhodnocování se objevili respondenti, kteří na tuto otázku neodpověděli, ve věznici A se jednalo o 4 tázané (tedy 11,4%), ve věznici B o 6 dotazovaných (tedy 18,8%). Tuto skutečnost lze vysvětlit nedostatečným sociokulturním zázemím v soukromém životě obviněného, ale také neochotou obviněných na tuto otázku odpovídat.

Výsledky této otázky jsou podstatné především pro další vyhodnocování průzkumu. Jelikož vězeňská služba nabízí obviněným sportovní, kulturní a duchovní aktivity, je zde možnost ověřit zda se respondenti těmto činnostem mohou věnovat i v podmínkách výkonu vazby. Výjimkou jsou samozřejmě společné akce s přáteli, které ve výkonu vazby realizovat nelze. Tato otázka pouze ověřuje sociální vazby obviněného. Z výsledků vyplývá, že více než 50% respondentů mělo trvalé vazby s přáteli. Tyto jsou uvalením výkonu vazby značně narušeny.

8. Víte o možnosti využívání volnočasových aktivit ve výkonu vazby?

Otázka ověřuje informovanost obviněných o možnosti a nabídce volnočasových aktivit realizovaných v konkrétní vazební věznici.

	Věznice A	Věznice B
Ano	33 (94,3%)	32 (100%)
Ne	2 (5,7%)	0 (0%)

Výsledky ukazují, že obvinění o nabízených aktivitách vědí. Ve věznici A odpověděli dva respondenti negativně. Z dotazníků vyplývá, že se jednalo o prvoobviněné, kteří byli ve výkonu vazby pouze několik týdnů a nebyli tudíž dostatečně seznámeni s prostředím výkonu vazby.

9. Jste spokojen s nabídkou volnočasových aktivit ve vazební věznici?

Nabídka volnočasových aktivit je v každé vazební věznici jiná. Tato skutečnost je dána především odborností personálu, materiálním vybavením a finančními prostředky konkrétní vazební věznice. Účelem otázky je ověřit zda jsou obvinění spokojeni s konkrétní nabídkou ve své vazební věznici.

	Věznice A	Věznice B
Ano	26 (74,3%)	17 (53,1%)
Ne	9 (25,7%)	15 (46,9%)

Výsledky této otázky se u obou věznic poměrně podstatně liší. Zatímco u věznice A je s nabídkou volnočasových aktivit spokojeno téměř 75% respondentů, ve věznici B je spokojeno pouze 53%. Tuto skutečnost lze vysvětlit specifickými podmínkami v konkrétních vazebních věznicích a různou nabídkou volnočasových programů.

10. Využíváte možnosti sportovního vyžití ve vazební věznici?

Sportovní aktivity jsou nejrozšířenějšími aktivitami provozovanými ve vazebních věznicích, tento fakt je způsoben tím, že vytvoření podmínek pro sportovní vyžití obviněných není pro vazební věznici finančně ani personálně příliš náročné.

	Věznice A	Věznice B
Ano	27 (77,1%)	25 (78,1%)
Ne	7 (20%)	7 (21,9%)
Není k dispozici	1 (2,9%)	0 (0%)

Jak vyplývá z průzkumu má o sportovní aktivity zájem více než 77% obviněných. Tato skutečnost koresponduje s předchozím zjištěním, že před nástupem do výkonu vazby provozovalo aktivní sport ve věznici A více než 67% dotazovaných a věznici B dokonce více než 92%. Sportovní aktivity jsou v nabídce vazebních věznic velmi rozšířené, což lze ověřit i ve vnitřních řádech jednotlivých vazebních věznic.²¹⁴

11. Využíváte možnosti pracovat ve vazební věznici?

Práce je důležitým resocializačním prvkem, který patří mezi základní pilíře socializace. Účelem otázky je ověřit zda obvinění mají ve vazební věznici možnost pracovat. Výsledky jsou důležitého porovnání stavu před nástupem a po nástupu do výkonu vazby.

	Věznice A	Věznice B
Ano	0 (0%)	1 (3,2%)
Ne	3 (8,6%)	5 (15,6%)
Není k dispozici	32 (91,4%)	26 (81,2%)

Výše uvedená čísla jsou alarmující, uvědomíme-li si, že z 67 respondentů je zaměstnán pouze jeden. Při porovnání s počtem zaměstnaných respondentů před

²¹⁴ Více viz. www.vscr.cz

nástupem do výkonu vazby (věznice A 62,9%, věznice B 78,1%) je potřeba položit si otázku, zda je tento trend způsoben neochotou obviněných pracovat, nebo neschopností vězeňské služby nabídnout jim práci odpovídající podmínkám výkonu vazby.

12. Využíváte vězeňskou knihovnu?

Vězeňská knihovna je základním pilířem nejen ve využívání volného času, ale také při sebevzdělávání obviněných.

	Věznice A	Věznice B
Ano	23 (65,7%)	17 (53,1%)
Ne	11 (31,4%)	15 (46,9%)
Není k dispozici	1 (2,9%)	0 (0%)

Vysokému zájmu o knihovnu nasvědčují i procentuální výsledky jejího využívání, kdy ve věznici A využívá knihovnu 65,7% respondentů a ve věznici B 53,1% respondentů. Obviněný, který o existenci knihovny nevěděl, byl opět prvotrestaný.

13. Využíváte možnost vzdělávání?

Vzdělávání je dalším důležitým resocializačním faktorem. Účelem otázky je především ověřit, zda obvinění mají zájem o vzdělávání, nebo dávají přednost spíše pohybovým aktivitám, které nejsou intelektuálně a časově tolik náročné.

	Věznice A	Věznice B
Ano	7 (20%)	7 (21,9%)
Ne	25 (71,4%)	20 (62,5%)
Není k dispozici	3 (8,6%)	5 (15,6%)

Z dotazníků vyplývá, že možnost návštěvy vzdělávacích programů není obviněnými příliš využívána, v průměru se jedná pouze o 20% respondentu. Zajímavá se jeví skutečnost, že z těchto 20% obviněných, kteří se zúčastňují vzdělávacích programů je více než 80% ve výkonu vazby již po několikáté. Obvinění, kteří odpověděli, že realizované aktivity nejsou k dispozici byli ve 100% ve výkonu vazby poprvé. Nabízí se otázka, zda jsou prvoobvinění s těmito programy a jejich nabídkou dostatečně seznámeni.

14. Využíváte možnosti duchovní služby?

Duchovní služba je specifickou aktivitou, která je určena pouze určitému okruhu obviněných (věřícím). Víra v Boha je jedním z možných faktorů, které těmto jedincům pomáhají vyrovnat se s dopady výkonu vazby.

	Věznice A	Věznice B
Ano	9 (25,7%)	9 (28,1%)
Ne	26 (74,3%)	23 (71,9%)
Není k dispozici	0 (0%)	0 (0%)

Vyhodnocení této otázky koresponduje s předchozími údaji. Pokud srovnáme počet obviněných, kteří navštěvovali náboženské akce před nástupem do výkonu vazby a obviněné, kteří využívají duchovní službu, vychází nám, že v obou věznicích na dané otázky kladně odpověděl stejný počet respondentů. Z celkového počtu 67 dotazovaných využívá duchovní službu 26,9%.

15. Navštěvujete některý ze vzdělávacích kroužků realizovaných ve vazební věznici?

Vzdělávací kroužky jsou specifické pro každou vazební věznici, to je opět dáno možnostmi konkrétní věznice. Jejich základním účelem je především rozvoj dovedností obviněného. Otázka opět ověřuje ochotu obviněných zapojovat se do jiných než pohybových aktivit.

	Věznice A	Věznice B
Ano	15 (42,8%)	17 (53,1%)
Ne	17 (48,6%)	15 (46,9%)
Není k dispozici	3 (8,6%)	0 (0%)

Nabídka vzdělávacích kroužků je v každé vazební věznici specifická, proto jsou i výsledky průzkumu mírně rozdílné, přesto nasvědčují tomu, že jsou tyto aktivity ze strany obviněných využívány.

16. Rozšířil byste nabídku volnočasových aktivit?

Účelem otázky bylo ověřit spokojenost obviněných s nabídkou volnočasových aktivit. Otázka byla koncipována jako polootevřená. Pokud respondent chtěl rozšířit nabídku, musel zároveň napsat o jaké aktivity.

	Věznice A	Věznice B
Ano	13 (37,1%)	18 (56,2%)
Ne	22 (62,9%)	14 (43,8%)

Ve věznici A bylo 62,3% dotazovaných s nabídkou aktivit spokojeno. Obvinění, kteří chtěli nabídku rozšířit (tedy 37,1%), žádali převážně o více sportovních aktivit a také o rozšíření nabídky o práci s PC. Ve věznici B bylo s nabídkou nespokojeno 56,2% respondentů. Podobně jako ve věznici A požadovali větší možnost sportovního využití a práci s PC. V několika dotaznících se objevili také požadavky na rozšíření vzdělávacích kurzů o výuku cizích jazyků a o modelářský a divadelní kroužek.

17. Myslíte si, že máte dostatek volného času na realizaci těchto aktivit?

Účelem otázky bylo ověřit, zda mají obvinění dostatečný časový prostor pro realizaci výše zmíněných aktivit.

	Věznice A	Věznice B
Ano	31 (88,6%)	32 (100%)
Ne	4 (11,4%)	0 (0%)

Z výsledků jednoznačně vyplývá, že obvinění mají na realizaci volnočasových aktivit dostatek času. Někteří obvinění dokonce do dotazníků připisovali, že mají v podstatě jenom volný čas, který nemají čím vyplnit. Respondenti ve věznici A, kteří odpověděli negativně, byly prvoobviněné osoby, které byli ve výkonu vazby velmi krátkou dobu (jeden dokonce pouze 9 dní). Tuto skutečnost tedy lze vysvětlit tím, že ještě nebyli dostatečně seznámeni s prostředím výkonu vazby.

18. Jaká situace ve výkonu trestu pro vás byla nejvíce stresující?

Účelem otázky bylo zjistit, která situace znamenala pro obviněného největší zátěž. Otázka byla koncipována jako volná a respondenti tedy měli možnost napsat, jaká skutečnost spojená s výkonem vazby je pro ně subjektivně nejvíce stresující. Někteří obvinění uvedli více skutečností. Nejčastější odpovědi zobrazuje následující tabulka:

	Věznice A	Věznice B
Ztráta kontaktu s rodinou	29 (82,9%)	30 (93,8%)
Nástup do výkonu vazby	12 (34,3%)	9 (28,1%)
Prostředí vazební věznice	6 (17,1%)	14 (43,8%)
Nuda	8 (22,9%)	5 (15,6%)

Výsledky jednoznačně ukazují, že ztráta kontaktu s rodinou pro obviněné pociťována jako nejvíce stresující faktor. Tento fakt koresponduje s výše uvedenou otázkou, která byla zaměřena na kontakt s rodinou před nástupem do výkonu vazby, na kterou kladně odpovědělo ve věznici A 88,6% a ve věznici B dokonce 93,8% respondentů.

Z 21 respondentů, kteří v obou věznicích odpověděli, že nejvíce stresujícím faktorem byl přímo nástup do výkonu vazby, tvořili 19 dotazovaných (tedy 90,4%)

prvoobviněné osoby. Potvrzuje se tak obecný předpoklad, že osoby, které nejsou ve výkonu vazby poprvé, lépe zvládají období bezprostředně po nástupu do výkonu vazby.

Prostředí vazební věznice bylo více negativně vnímáno ve věznici B (43,8% respondentů). Tato skutečnost však může být způsobena tím, že tato vazební věznice prochází v současné době rekonstrukcí, což může být obviněnými vnímáno negativně. Ve věznici A je s prostředím nespokojeno 17,1%.

Nuda je pocíťována jako významný stresor převážně u obviněných, kteří jsou ve výkonu vazby již po několikáté, z celkového počtu 13 respondentů se jednalo o 12 obviněných (tedy 92,3%). Lze to vysvětlit tím, že recidivisté, kteří jsou ve výkonu vazby již po několikáté, znají prostředí vazební věznice, nepotřebují tolik času na adaptaci a po určité době tedy nemají co dělat. Tento fakt podporuje také skutečnost, že obvinění tráví často na cele až 23 hodin denně.

19. Co vám pomáhá vyrovnat se s výkonem vazby?

Podobně jako otázka předchozí, byla i tato koncipována jako otevřená. Účelem bylo především ověřit, co obviněným subjektivně pomáhá překonat, stresují prostředí výkonu vazby. Někteří obvinění opět uváděli více možností. V tabulce je znázorněno procentuální zastoupení nejčastějších odpovědí:

	Věznice A	Věznice B
Rodina	27 (77,1%)	28 (87,5%)
Víra v propuštění	6 (17,1%)	4 (12,5%)
Víra sama v sebe	4 (11,4%)	3 (9,4%)
Víra v Boha	9 (25,7%)	7 (21,9%)

Z výše uvedené tabulky jednoznačně vyplývá, že rodina představuje pro většinu obviněných základní sociální jistotu, o kterou se mohou i ve velmi stresujícím prostředí výkonu vazby opřít. Alarmujícím faktem zůstává skutečnost, že ani jeden z respondentů neuvedl, že mu těžkosti výkonu vazby pomáhají překonat odborní zaměstnanci vězeňské služby, případně výše uvedené aktivity.

20. Využíváte možnosti konzultace s vězeňským psychologem nebo jinými odbornými zaměstnanci vězeňské služby?

	Věznice A	Věznice B
Ano	24 (68,6%)	20 (62,5%)
Ne	11 (31,4%)	12 (37,5%)

Výsledky jsou v rozporu s předchozími údaji. Z dotazníků vyplývá, že více než 60% respondentů využívá možnosti konzultace s psychologem a odbornými pracovníky, avšak jako pomoc při překonání stresových situací spojených s výkonem vazby je nevedl nikdo. Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že obvinění si neuvědomují jak je pro ně pomoc odborných pracovníků vězeňské služby důležitá a nepřikládají jim váhu.

21. V čem si myslíte, že vám pomáhají nabízené aktivity?

Otázka byla koncipována jako otevřená, účelem bylo ověřit subjektivní pohled obviněného na nabízené aktivity. V odevzdaných dotaznících se překvapivě objevily pouze čtyři typy odpovědí.

	Věznice A	Věznice B
Zahnat nudu	20 (57,1%)	16 (45,7%)
Relaxace	5 (14,3%)	6 (18,8%)
Ve víře	7 (20%)	5 (15,6%)
V ničem	3 (8,6%)	5 (15,6%)

Výsledky korespondují s předchozím zjištěním, kdy 22,9% respondentů ve věznici A a 15,6% respondentů ve věznici B považuje nudu za významný stresor. Zjištění, že u 57,1% respondentů ve věznici A a 45,7% respondentů ve věznici B fungují volnočasové aktivity pouze jako prostředek k překonání nudy, je alarmující, stejně jako skutečnost, že 15,6% dotazovaných ve věznici B odpovědělo, že volnočasové aktivity jim nepomáhají naprosto v ničem.

4.3 Analýza a interpretace výsledků výzkumu

Ze zjištěných odpovědí jednoznačně vyplývá, že obvinění pocítují jako nejvíce zátěžový faktor výkonu vazby odloučení od rodiny. Tuto skutečnost lze jednoznačně doložit daty získanými z dotazníku, kdy 88,6% respondentů ve věznici A a 93,8% respondentů ve věznici B uvedlo, že je po dobu výkonu vazby v kontaktu s rodinou a ztrátu kontaktu považuje za nejstresovější situaci ve výkonu vazby 82,3% ve věznici A a 93,8 % ve věznici B. Jednoznačně se ukazuje, že vazba na rodinné zázemí je u obviněných velmi silná. Tuto skutečnost podporuje také zjištění, že subjektivně prožívané těžkosti spojené s výkonem vazby pomáhá obviněným překonat právě rodina. Potvrzuje se tedy třetí hypotéza, a tedy, že rodinné zázemí pomáhá obviněným překonávat negativní dopady výkonu vazby.

Jak vyplývá z dotazníků je obviněnými velmi silně prožíván i samotný nástup do výkonu vazby a období bezprostředně po tomto nástupu. Ve věznici A se takto vyjádřilo 34,3% respondentů, ve věznici B se jednalo o 28,1%. Jak již bylo výše zmíněno, jednalo se v 90% o prvoobviněné, tedy osoby, které dosud neměli s prostředím výkonu vazby žádné zkušenosti. Částečně se tak potvrzuje 1. hypotéza, tedy, že na osobu obviněného má největší dopad období bezprostředně po nástupu do výkonu vazby, je však potřeba jí specifikovat, a to pouze na osoby, které jsou ve výkonu vazby poprvé.

Ze zjištěných údajů vyplývá, že pouze 2. obviněné osoby o volnočasových aktivitách nevěděli, a tudíž se jich nemohli zúčastňovat. Naopak minimálně 27 obviněných ve věznici A a 25 obviněných ve věznici B využívá sportovní aktivity. Obvinění tedy využívají nabízené aktivity minimálně v 77%. Nejatraktivnější jsou sportovní aktivity (věznice A 77,1%, věznice B 78,1%), nejméně využívaná je možnost vzdělávání (věznice A 20%, věznice B 21,9%). Toto zjištění odráží skutečnost, že ze strany věznice je možné sportovní aktivity zajisti s relativně nízkými náklady a nároky na odbornou kvalifikaci personálu. Ze strany obviněných odráží využívání sportovních aktivit především možnost zredukovat nahromaděný stres.

Vzdělávací aktivity jsou využívány pouze 20% obviněných. Všichni respondenti, kteří se vzdělávacích programů zúčastňují, jsou ve výkonu vazby delší

dobu, v 80% se jedná o osoby, které jsou ve výkonu vazby opakovaně. Tento fakt lze vysvětlit tím, že u obviněných, kteří jsou ve výkonu vazby delší dobu, postupně odeznívá stresová zátěž nástupu do výkonu vazby a objevuje se potřeba o vyplnění volného času smysluplnou činností. Toto zjištění koresponduje také s údaji o využívání vězeňské knihovny, kdy 90% obviněných, kteří v dotazníku odpovědělo, že vězeňskou knihovnu využívají, bylo ve výkonu vazby delší dobu.

Duchovní služby nabízené vazební věznicí využívá z celkového počtu 67 dotazovaných 26,9% respondentů, tato skutečnost koresponduje se zjištěnými údaji, kdy stejný počet dotazovaných uvedl, že náboženské aktivity provozoval i před nástupem do výkonu vazby. Víra v Boha pomáhá při vyrovnání se s dopady výkonu vazby více než 20% respondentů (věznice A 25,7%, věznice B 21,9%).

Informovanost obviněných o volnočasových aktivitách ve vazební věznici činila ve věznici B 100%, ve věznici A se objevili dva respondenti, kteří uvedli, že o nabízených aktivitách nevědí. Negativní odpovědi se objevily také u některých dalších aktivit, kdy dotazovaní uvedli, že tyto nejsou k dispozici. Vždy se jednalo o prvoobviněné osoby, které byli ve výkonu vazby pouze velmi krátkou dobu. Tuto skutečnost lze vysvětlit tím, že je prvoobviněný, jak potvrzuje první hypotéza, především v období bezprostředně po nástupu do výkonu vazby, pod velkým psychickým tlakem a ve vazebním prostředí není schopen se zorientovat. Tento fakt dokládá i skutečnost, že obviněný musí být s nabídkou volnočasových aktivit prokazatelně seznámen ihned po nástupu do výkonu vazby, a nabídka těchto aktivit je přístupná i ve vnitřním řádu konkrétní vazební věznice, který má obviněný k dispozici přímo na cele.

Spokojenost s nabídkou volnočasových aktivit se mezi věznicemi poměrně lišila. Zatímco ve věznici A bylo s nabídkou spokojeno 74,3%, ve věznici B odpovědělo kladně pouze 53,1% respondentů. Toto zjištění odráží skutečnost, že nabídka volnočasových aktivit se v jednotlivých věznicích liší. Tuto nabídku by ve věznici A rozšířilo 37,1%, ve věznici B 56,2%, což koresponduje s předchozím zjištěním. Lze tedy usoudit, že nabídka aktivit ve věznici B není na takové úrovni jako ve věznici A.

Za nedostatečné považují obvinění především sportovní aktivity, požadavky na jejich rozšíření se týkali především kolektivních her, vybavení posiloven a většího časového prostor pro tyto aktivity. Tento požadavek se objevil ve vysokém procentuálním zastoupení v obou věznicích (věznice A 69,2%, věznice B 77,7%) Obvinění dále požadovali možnost práce na PC (věznice A 23,1%, věznice B 16,7%), někteří dokonce s požadavkem na přístup k internetu, což je vzhledem k účelu výkonu vazby nerealizovatelné. V několika dotaznících (věznice A 11,4%, věznice B 12,5%) se objevili také požadavky na rozšíření vzdělávacích kroužků o výuku cizích jazyků a o modelářský a divadelní kroužek. Ty byly vzneseny několikrát vazebně stíhanými osobami, což koresponduje s předchozím zjištěním, týkajícím se vzdělávacích programů, tedy, že obvinění, kteří jsou ve výkonu vazby delší dobu, nebo kteří nejsou vazebně stíháni poprvé, mají zájem o vzdělávací programy.

Alarmujícím zjištěním zůstává skutečnost, že pouze jediný obviněný z celkového počtu 67 respondentů pracuje, přičemž více než 80% obviněných uvádí, že možnost pracovat nemá (věznice A 91,4%, věznice B 81,2%). Pokud tento stav porovnáme s počtem respondentů zaměstnaných před nástupem do výkonu vazby (věznice A 62,9%, věznice B 78,1%) zjistíme, že možnost pracovat ve vazební věznici má pouze nevýznamné procento obviněných.

Pro zjištění zda nabízené aktivity obviněným pomáhají zmírňovat negativní dopady výkonu vazby, je potřeba vycházet nejen z počtu obviněných, kteří se zúčastňují jednotlivých aktivit, ale také z průniku odpovědí respondentů na veškeré otázky týkající se této problematiky. Zde se nám zřetelně ukazuje, že minimálně 77% respondentů se zúčastňuje sportovních aktivit, porovnáme-li to s údaji z poslední otázky, kde obvinění ve věznici A uváděli, že jim aktivity pomáhají v 57,1 % zahnat nudu a v 14,3% fungují jako relaxace, zjistíme, že tato data spolu korespondují. Tuto skutečnost podporuje také fakt, že pouze 8,6% obviněných se vyjádřilo ve smyslu, že jim nabízené aktivity napomáhají naprosto v ničem. Ve věznici B jsou data poněkud odlišná, zde na otázku v čem vám nabízené aktivity pomáhají, odpovědělo negativně (tedy v ničem) 15,6%, přičemž i zde 78 % respondentů uvádí, že využívají sportovní aktivity a současně 64 % přiznává, že jim prováděné aktivity pomáhají zahánět nudu a fungují jako relaxace. Tento rozpor lze přičíst částečně tomu, že ve věznici B byli respondenti

s nabídkou aktivit nespokojeni ve 46,9% na rozdíl 25,7 % u respondentů A a částečně také tomu, že obvinění ve větší míře jsou vázání rodinnými a sociálními vztahy, a proto uplatnili negaci na všeho co je jim předkládáno. To lze vyvodit také z dat účasti na jednotlivých aktivitách, které přestože jsou poněkud nižší než u vzorku A, není tento rozdíl nijak výrazný. Lze tedy verifikovat poslední hypotézu a to, že obvinění, kteří se zúčastňují nabízených aktivit, lépe zvládají negativní dopady výkonu vazby.

4.3 Sociálně-pedagogická východiska

Jak již bylo zmíněno výše, je jedním z nejpodstatnějších dopadů vazebního stíhání především vytržení jedince z jeho přirozeného prostředí. Dochází k vážnému narušení základních sociálních vazeb. Obviněný je izolován od většinové společnosti, vytržen z rodinného i širšího sociálního prostředí a násilně začleněn do prostředí výkonu vazby, kterému je nucen se přizpůsobit.

Sociální pedagogika má ve vězeňském prostředí nezastupitelnou roli. Její cíle lze spatřovat především v oblasti resocializace. Tato je nedílnou součástí zejména výkonu trestu odnětí svobody, avšak i v prostředí výkonu vazby je částečná resocializace podstatnou složkou působení na obviněného. V prostředí výkonu vazby je třeba jí chápat především jako pomoc při návratu z vězeňského do přirozeného sociálního prostředí jedince. Nejedná se tedy o nápravu chybné socializace, které byl jedinec vystaven před nástupem do výkonu vazby, ale především o co nepodstatnější zmírnění negativních dopadů výkonu vazby do oblasti sociálních vztahů a dopadů prostředí na hodnotový systém obviněného.

Každé prostředí člověka ovlivňuje. Interakce jedince a prostředí probíhá jak v pozitivním tak i v negativním smyslu. Rozhodující je v tomto případě především kulturní úroveň prostředí, motivační a demotivující faktory a v neposlední řadě osoby, se kterými je jedinec ve vzájemné interakci. Prostor výkonu vazby je možno považovat za prostředí negativní. Jedinec je vystaven mnoha tlakům, které na něj působí, formují jeho osobnost a v mnoha případech znehodnocují jeho dosavadní postoje a názory. Úkolem sociální pedagogiky v této oblasti je tedy především zmírnit negativní dopady výkonu vazby na osobu obviněného.

Podpora udržení rodinných vazeb

Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že na psychiku obviněného má nejpodstatnější vliv odloučení od rodiny. Jedná se o brutální zásah do sociální integrity osobnosti, ztrátu základní sociální vazby, jenž je často doprovázena abnormální stresovou zátěží.

Tuto skutečnost vězeňská služba kompenzuje formou návštěv, které jsou, dle zákona o výkonu vazby²¹⁵, realizovány jednou za 14 dní v trvání devadesáti minut. Počet osob je omezen na čtyři. Další možností je písemný kontakt, který není zákonem omezen, je však nutno si uvědomit, že korespondence podléhá kontrole vězeňské služby. Přihlédneme-li ke skutečnosti, že na osobu ve výkonu vazby je pohlíženo z pohledu presumpce nevinu a vazba má plnit pouze účel stanovený zákonem, lze polemizovat, zda tato omezení tento účel již nepřekračují.

Ze sociálně pedagogického pohledu se výše uvedená intenzita jeví jako nedostatečná, zejména přihlédneme-li ke skutečnosti, že zákonem umožněné navýšení tohoto styku, které má k dispozici ředitel věznice²¹⁶, je využíváno pouze ve velmi omezené míře.

Tento stav se jeví jako nevyhovující, neboť prostor, který je zde vytvořen pro sociálně-pedagogické působení, je nedostatečně využíván, přičemž umožňuje velmi významně ovlivňovat schopnost adaptace jedince na prostředí a vytváří další prostor pro motivaci jedince, což potvrzuje i výzkum.

Z výše uvedených skutečností jednoznačně vyplývá, že pokud návštěvám nebrání zákonné důvody, případně nevhodné chování obviněného, neměly by být tak významně omezovány, neboť mají podstatný vliv nejen na osobnost obviněného, ale především jako podpora rodinných vztahů, které jsou ve výkonu vazby hrubě narušeny. Tento požadavek je v souladu s Ústavou české republiky a Listinou základních práv a svobod, kde je jasně řečeno, že zasahovat do základních práv a svobod je možné pouze na základě zákona a pouze v míře nezbytně nutné.²¹⁷

---

²¹⁵ § 14 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby

²¹⁶ tamtéž

²¹⁷ čl. 4 odst. 2 zákona č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Zaměstnávání obviněných

Zjištěním, vyplývajícím z výzkumu, je nedostatek pracovních možností ve vazebních věznicích. Tato skutečnost má velmi negativní dopady. Vycházíme-li z výzkumu, kde 47 obviněných uvádí, že před nástupem do výkonu trestu měli trvalé zaměstnání, jeví se skutečnost, že po uvalení vazby pracuje pouze jeden respondent jako alarmující.

Negativní sociální dopad je způsoben nejen ztrátou zaměstnání a s tím spojenou ztrátou sociálního statutu, ale také ztrátou pracovního návyku a v neposlední řadě možnými existenčními problémy. Uvedené negativní dopady jsou dány tím, že zejména u vazby trvající delší dobu, osoba přichází o své zaměstnání a tím i o své společenské postavení. Dále není-li v průběhu vazby poskytnuta obviněnému možnost pracovat, nemá vlastní ekonomické příjmy a zároveň ztrácí pracovní návyky.

Zaměstnávání obviněných upravuje řád výkonu vazby. Zde je stanoveno, že věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání obviněných v rámci vlastní podnikatelské činnosti nebo na základě dohody s jiným podnikatelským subjektem.²¹⁸ Jak vyplývá z výzkumu, je zaměstnávání obviněných pro vazební věznice velkým problémem. To je způsobeno především specifickými požadavky kladenými na vězeňskou službu v oblasti výkonu vazby, které znemožňují nejen práci mimo věznici, ale v mnoha případech i práci v kolektivu uvnitř vazební věznice.

V tomto případě je nutné hledat alternativy, které umožňují práci, kterou je možno vykonávat přímo na celách. Vzhledem ke skutečnosti, že možnosti této práce jsou omezené, je nezbytné vytvořit dostatečnou nabídku alternativních možností realizace, které by alespoň částečně nedostatek práce kompenzovaly.

---

²¹⁸ § 58 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

Volnočasové aktivity

Z výzkumu jednoznačně vyplývá, že volnočasové aktivity jsou obviněnými využívány. Při výše zmíněném nedostatku pracovních možností se jedná prakticky o jedinou činnost, kterou může obviněný ve výkonu vazby vyplnit svůj volný čas.

Volnočasové aktivity mají ve výkonu vazby, jak již bylo několikrát zmíněno, především několik základních úkolů. Fungují jako prostředek k ventilaci nahromaděného stresu, jako určitá forma vzdělávání, rozvíjení schopností a dovedností a v neposlední řadě slouží k vyplnění volného času.

Při vyhodnocování výzkumu bylo zjištěno, že obviněnými jsou nejvíce využívány sportovní aktivity. Tato skutečnost je dána tím, že pro obviněné, kteří jsou ve výkonu vazby pod velkým tlakem, představují tyto aktivity možnost jak ventilovat nahromaděný stres. S postupujícím časem, kdy je obviněný ve vazbě, dochází k odeznívání omezení svobody jako stresoru a stoupá potřeba vyplnění volného času aktivitami, které obviněného rozvíjejí i po stránce osobnostní.

Zde se otevírá velký prostor pro sociální pedagogiku. Je potřeba nabídnout obviněným dostatek atraktivních volnočasových aktivit. Jak vyplývá z průzkumu, tato nabídka je v konkrétních věznicích odlišná. Ze zjištěných čísel je zřejmé, že v případě věznice B byly volnočasové aktivity stanoveny způsobem, který obviněným vyhovuje podstatně méně než ve věznici A.

Východiskem může být větší míra spolupráce a předávání informací mezi sociálními pedagogy z jednotlivých vazebních věznic, přičemž je nezbytné, aby důraz při vzájemných setkáních byl kladen na praktické problémy a jejich odstraňování víc, než na formální stránku těchto pracovních schůzek. Současně je potřebné zvýšit míru individuálního přístupu a vzájemnou spolupráci mezi oborovými specialisty (sociální pedagog, psycholog, vychovatel) a na základě společných poznatků vytvořit soubor takových aktivit, které se co nejvíce přibližují jednak potřebám obviněných, jednak možnostem věznice a v neposlední řadě sociálně pedagogickým potřebám.

Výchova prostředím

Vliv prostředí na jedince je neoddiskutovatelným faktem, který je potvrzen mnoha studii. Jen málokteré prostředí však má na jedince tak negativní vliv jako prostředí věznice. Obviněný je zde ve vzájemné interakci s mnoha negativními faktory, které jej ovlivňují a postupem času jej i mění.

Prisonizace, neboli postupné přizpůsobování se způsobu života ve věznici, se projevuje především při dlouhodobé vzájemné interakci mezi obviněným a vězeňským prostředím, avšak může se projevit již po krátké době. Obviněný postupně přejímá soustavu hodnot, postojů, názorů a norem chování, které se vytvářejí mezi neformálními skupinami vězňů. Tato skutečnost, výrazným způsobem narušuje dosavadní socializaci obviněného. Dá se tedy říci, že vězeňské vychovává, avšak v negativním smyslu.

Úkolem sociální pedagogiky v této oblasti je tedy pokusit se tento trend obrátit, tedy pozitivně vychovávat samotným prostředím věznice. Základním požadavkem v této oblasti je, odříznout obviněného od negativního vlivu především vězeňské subkultury, a nabídnout mu jinou alternativu. Nezastupitelnou roli v tomto případě hraje posilování získaných sociálních návyků. Jedná se tedy o udržování pracovního návyku, posilování rodinných i širších sociálních vazeb a vztahů a v neposlední řadě také o formování osobnosti.

Shrneme-li výše uvedené poznatky, dojdeme k závěru, že sociálně pedagogické působení je možné zaměřit:

- na zlepšení prostředí vazby,
- na zlepšení podmínek styku obviněného s rodinou,
- vyhledávání vhodné práce,
- vytvoření atraktivní nabídky volnočasových aktivit.

Všechny výše zmíněné faktory významným způsobem ovlivňují negativní dopady prostředí vazební věznice. Pokud chceme vytvořit z výkonu vazby prostředí, které na obviněného v oblasti socializace působí pozitivně, je potřeba komplexní přístup a postupné zkvalitňování všech výše zmíněných oblastí. Prostor pro sociální pedagogiku se v tomto případě otevírá především v neustálém posilování rodinných i širších sociálních vztahů a vazeb, a také v oblasti volnočasových aktivit, které by se, v mezích možností daných účelem vazby, měli stát pro obviněné alternativou k činnostem, které provozovali před nástupem do výkonu vazby.

Závěr

Vazba je ze společenského hlediska velmi významným zajišťovacím prostředkem, který slouží OČTŘ při odhalování závažné trestné činnosti. Uvalení vazby s sebou však přináší negativní dopady, které zasahují zejména do sociálního statutu obviněného.

Institut vazby prošel dlouholetým vývojem a jeho kvalita vždy odrážela úroveň vězeňství a charakteristické znaky společenského života, a to zejména v oblasti politické, právní a ekonomické. Současný stav výkonu vazby koresponduje s trendy, které determinují penologickou oblast i v zahraničí. Do popředí zájmu se dostává především problematika lidských práv, která zapříčiňuje celkovou humanizaci vězeňství.

Negativní dopady, které jsou s výkonem vazby spojeny, se odrážejí především v oblasti psychického stavu obviněného a v jeho sociálním statutu. Obviněný je nucen se adaptovat na nezdravé prostředí výkonu vazby. Úkolem sociální pedagogiky je umožnit adaptaci jedince v tomto prostředí, ale současně minimalizovat doprovodné negativní vlivy vnikající v důsledku působení vězeňské subkultury.

Provedená analýza současného stavu, opřená o dotazníkový výzkum ve vazebních věznicích, odhalila určité rezervy, které mají na osobu obviněného zásadní vliv, a které je potřeba v co nejkratším časovém horizontu odstranit. Jedná se zejména o prostředí výkonu vazby, které je zastaralé a kapacitně nedostačující. Tato skutečnost je však limitována finančními prostředky, které v současné době nemá vězeňská služba k dispozici. Náprava tak zůstává pouze v teoretické rovině.

Neméně závažným faktorem je nedostatečný kontakt obviněného s rodinou. Sociálně-pedagogická práce, zaměřená na podporu této základní sociální vazby, by měla být pro vězeňskou službu prioritou. Působení sociálního pedagoga v této oblasti je limitováno především splněním účelu výkonu vazby, avšak i zde zákon umožňuje např. využívat mimořádných návštěv či telefonního kontaktu. Zde jsou kladeny vysoké požadavky na kvalitu sociálního pedagoga, ten spolupůsobí na udržení sociálních vazeb

obviněného, které mnohdy musí být schopen prosadit vůči vojenskému stylu řízení vězeňských zařízení.

Největší prostor pro sociálně pedagogické působení se otevírá v oblasti volnočasových aktivit. Nabídka a kvalita těchto aktivit se v konkrétních vazebních věznicích liší. Sociální pedagog má přesto dostatečnou škálu možností co obviněnému nabídnout, s přihlédnutím k jeho individuálním potřebám. Současně se jeví jako nezbytné úzké provázání a vzájemná výměna zkušeností mezi sociálními pedagogy z jednotlivých vazebních věznic.

Shrneme-li veškeré získané poznatky, dostáváme se k závěru, že působení sociální pedagogiky má v prostředí výkonu vazby, potažmo v celé penitenciární oblasti, nezastupitelnou roli. Úkolem sociálního pedagoga je zejména pomoc obviněnému při udržení rodinných vazeb, zprostředkování pracovních příležitostí, organizace a realizace volnočasových aktivit. Tato činnost, realizovaná ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci vězeňské služby, má zásadní vliv na eliminaci negativního vlivu prostředí výkonu vazby.

Resumé

Vývoj společnosti klade stále nové požadavky na všechny oblasti jejího zájmu. Vězeňství se ohledem na zvyšující se kriminalitu dostává do popředí společenského zájmu. Je tedy potřeba, aby bylo schopno na současné trendy, zejména v oblasti lidských práv, pružně reagovat. Právní institut výkonu vazby, je specifickou penitenciární oblastí, která by se měla v oblasti lidských práv a zacházení s obviněnými dostat do popředí zájmu vězeňské služby.

Cílem této práce je analyzovat možnosti a formy volnočasových aktivit, které vězeňská služba nabízí obviněným, odhalit rezervy v současném systému a navrhnout možná východiska, která by mohla pomoci tyto rezervy odstranit.

Práce vychází z obecných podmínek výkonu vazby. Ukazuje vývoj výkonu vazby v současnosti i v historickém kontextu a popisuje negativní dopady na osobu obviněného, které jsou s výkonem vazby spojeny. Poukazuje na nutnost podpory volnočasových aktivit vězeňskou službou a vytvoření takové nabídky aktivit, která by motivovala obviněné k účasti, a podporovala psychickou, fyzickou a sociální pohodu obviněných.

Práce je opřena o veřejně přístupné informace a o odbornou literaturu, která se zabývá penologickou nebo sociálně-pedagogickou problematiku. Studium dostupných podkladů je dále podloženo dotazníkovým výzkumem, kde dotazovaní respondenti z řad obviněných odpovídali na otázky směřované k možnostem a zájmu o volnočasové aktivity nabízené vězeňskou službou obviněným osobám, informovanosti o existující nabídce těchto aktivit, dále na otázky zaměřené na stresující faktory výkonu vazby a prostředky jak se s nimi obvinění vyrovnávají. Práce využívá především analyticko-syntetickou metodu podpořenou studiem odborné literatury a dostupných služebních dokumentů.

Na základě výzkumu jsou vytyčena možná sociálně pedagogická východiska, která by měla pomoci vytvořit pro obviněné ve výkonu vazby takové podmínky, které eliminují negativní dopady na psychiku obviněného a na jeho sociální status. Tedy především vytvořit podmínky pro zmírnění záporného dopadu výkonu vazby na psychiku obviněného, pro navázání kontaktu obviněného s funkčním zázemím, s cílem jej udržet a naplnit volný čas v průběhu vazby smysluplným výchovným a vzdělávacím způsobem.

Anotace

Práce se zabývá problematikou negativních dopadů výkonu vazby a možností jejich eliminace pomocí volnočasových aktivit nabízených obviněným vězeňskou službou. Práce je opřena o analýzu současného stavu a na tomto základě pokládá hypotézy, které se snaží pomocí výzkumu verifikovat. Cílem práce je odhalit rezervy v současné nabídce volnočasových aktivit a navrhnout možná sociálně-pedagogická východiska, která by mohla pomoci tyto rezervy odstranit.

Klíčová slova

vězeňská služba, výkon vazby, volnočasové aktivity, negativní dopady, penitenciární psychologie, sociální status, prisonizace.

Anotation

The thesis is concerned with the custody's negative impacts issue and the possibility of its elimination through the use of the leisure activities supplied by prison service to the defendants. The thesis is based on the current situation analysis and there are determined hypothesis on these principles which are verified through the use of the research. The purpose of this thesis is to detect the reserves in the current offer of the leisure activities and to suggest the feasible social-pedagogical data which could help to supersede these reserves.

Keywords

Prison service, custody, leisure activities, negative impacts, Penitentiary psychology, social status, negative influence of imprisonment.

Použitá literatura a prameny

- 1) Evropská vězeňská pravidla, Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec(2006)2
- 2) Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
- 3) Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod
- 4) Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
- 5) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody
- 6) Zákon 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- 7) Zákon č. 555/1992 Sb., o vězeňské službě a justiční strážní
- 8) Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů
- 9) Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru policie ČR
- 10) Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením
- 11) Zákon č. 20/1996 Sb., o péči o zdraví lidu
- 12) Zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech
- 13) Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů
- 14) Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky
- 15) Dekret prezidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a mimořádných soudců
- 16) Dekret prezidenta republiky č. 112/1945 Sb., o správě soudních věznic a trestních ústavů
- 17) Dekret prezidenta republiky č. 94/1945 Sb., o úpravě některých otázek organizace a služebních a platových poměrů sboru uniformované vězeňské stráže
- 18) Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/1990 Sb.
- 19) Vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby
- 20) NGR č. 11/2006 o vězeňské a justiční strážní
- 21) NGR č. 82/2006 o předcházení a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a odsouzenými
- 22) BOUŠKA, T. LOUČ, M., et al. Českoslovenští političtí vězni (Životní příběhy). Praha: Česká asociace orální historie, 2009, ISBN 80-2545-825-3.
- 23) ČAČKA, O. Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika. Brno: Doplněk, 1997, ISBN 80-7239-010-4

- 24) ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-475-3.
- 25) FOUCALT, L. Dohlížet a trestat. Praha: Dauphin, 2000, ISBN 80-86019-96-9.
- 26) FLEGL, V. Významné mezinárodní dokumenty k ochraně lidských práv. Plzeň: C.H. Beck, 1998, ISBN 80-7179-204-7.
- 27) GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000, ISBN 80-85931-79-6
- 28) GRUNTORÁD, J., UHL, P. O Československém vězeňství (Sborník Charty 77). Praha: Orbis, 1990, ISBN 80-235-0009-0.
- 29) HÁLA, J., SOUDKOVÁ, P. Jak mluví čeští vězni (Úloha a místo vězeňského argotu). samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 4/2009, ISBN 80-238-9463-3.
- 30) HRACHOVINA, V. Dějiny vězeňství v České republice. diplomová práce, Olomouc, 2002.
- 31) JAHODOVÁ, M. Věznice a vězeňský systém v Českých zemích a v Brně od 80. let do prvního desetiletí 20. století. diplomová práce, Brno, 2006.
- 32) JIŘÍK, V. Nedaleko od Norinberka (Z dějin retribučních soudů v západních Čechách). 1. vyd. Cheb: Svět křídel, 2000, ISBN 80-85280-68-X.
- 33) KANTŮRKOVÁ, E. Přítelkyně z domu smutku. Praha: Československý spisovatel, 1990, ISBN 80-202-0195-5.
- 34) KAPLAN, K. STB o sobě (Zpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka), Praha: Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu PČR, 2002, ISBN 80-9028-859-6.
- 35) KLABOUC, J. Staré České soudnictví (Jak se dříve soudovalo). Praha: Orbis, 1967, 11-003-67.
- 36) KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. Člověk-prostředí- výchova, Brno: Paido, 2001, ISBN 80-7315-004-2
- 37) KRAUS, O., KULKA, E. Noc a mlha. Praha: Naše vojsko, 1958, D-58 4163.
- 38) KRUTINA, M., et al. Monitoring vězeňství v české republice v roce 1999. Praha: Český helsinský výbor, 2000, ISBN 80-86436-00-4.
- 39) MALÝ, K. České právo v minulosti. Praha: Orac, 1995, ISBN 80-85903-01-6.
- 40) MAŘÁDEK, V. Výkladový slovník penologie. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, ISBN 80-7042-256-4.
- 41) MOTEJL, O., VARVAŘOVSKÝ, P. Vězeňství. In Sborník stanovisek veřejného ochránce práv, 2010, ISBN 978-80-7357-606-6.

- 42) NĚMEC, J. Psychopatie a kriminalita (Život ze dne na den). Praha: Centurion, 1993, ISBN 80-901121-7-X.
- 43) NETÍK, K., et al. Koncepce rozvoje vězeňství v České republice. obnovené vydání, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998.
- 44) RYŠ, G. Inkvizice. Praha: Mladá fronta, 2004, ISBN 80-2041089-9.
- 45) SOFSKY, W. Řád teroru: koncentrační tábory. Praha: Argo, 2006, ISBN 80-7203-818-4.
- 46) SPÁL, J. „Ráj klidu a bezpečí“, druhý život ve věznicích. bakalářská práce. Brno: IMS, 2006.
- 47) ŠÁMAL, P., et al. Trestní řád. komentář. 6. vydání, Praha: C.H. Beck, 2008, ISBN 978-80-7400-109-3.
- 48) ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0
- 49) TOMÁŠEK, F. Pedagogika. Brno: Nibowaka, 1992, ISBN 8-901294-0-4.
- 50) TŮMOVÁ, V. Reformy v zacházení s vězňenými osobami v Českých věznicích. bakalářská práce, Pardubice, 2009.
- 51) TOMÁŠEK, J. Úvod do kriminologie (Jak studovat zločin). Praha: Grada, 2010, ISBN 978-247-2982-4.
- 52) TOMEK, P. Dvě studie o Československém vězeňství 1948 – 1989. Praha: Úřad vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu, 2000, ISBN 80-902885-0-2.
- 53) VESELÁ, J. Pracovní listy z policejní psychologie. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005, ISBN 80-7251-205-6.
- 54) VONDRUŠKA, V. Katovny a mučírny. Praha: Svoboda-Libertas, 1993, ISBN 80-205-0321-8.
- 55) VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. Sociální psychologie. Praha: Grada, 2008, ISBN 978-80-247-1428-8.
- 56) HÁLA, J. Prologomena k penologii, In <http://www.sweb.cz/penologie.hala>.
- 57) JANÁK, D., KÝR, A. Reformní úsilí o prosazení koncepce Českého vězeňství v ČR. In časopis Historická penologie č. 3/1999.
- 58) KÝR, A. Historie vězeňské služby. In www.vscr.cz.
- 59) KÝR, A., KAVKOVÁ, A. Pankrácká věznice v období historických změn (1889-1993). In časopis Historická penologie č. 3/2009.

- 60) KÝR, A. Reformní úsilí o prosazení Koncepce Českého vězeňství. předmluva k obnovenému vydání Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998.
- 61) KÝR, A. Vývoj situace ve vězeňství po 17. listopadu 1989. In časopis Historická penologie č. 1/1998.
- 62) MOTEJL, O. Zpráva z návštěv vazebních věznic. duben 2010, In http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2010/Vazebni_veznic_e_2010.pdf.
- 63) ŘEHÁČEK, M. Doslov k obnovenému vydání Koncepce rozvoje vězeňství v ČR, samostatná příloha časopisu České vězeňství č. 1/1998.
- 64) Vnitřní řád pro obviněné vazební věznice Ruzyně, Čj. VS 189/2010-01/Všeob/300, In www.vscr.cz
- 65) Manuál standardů odborné práce vychovatele-terapeuta, In www.vscr.cz
- 66) Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2010. správní odbor Vězeňské služby ČR, In www.vscr.cz.
- 67) Statistická ročenka Vězeňské služby ČR 2011. správní odbor Vězeňské služby ČR, In www.vscr.cz
- 68) www.wikipedia.org.
- 69) <http://www.prisonexp.org/>.
- 70) www.vscr.cz.